

Architecture
and town planning
Quarterly

Kwartalnik architektury
i urbanistyki

Architecture
and town planning
Quarterly
Kwartalnik architektury
i urbanistyki

3/2022
tom VIII
ISSN 1738-8814
ISSN e031-9895

Mykola Habrel, Mykhailo Habrel, Damian Derewońko, *Podejście instytucjonalne w badaniach, organizacji przestrzennej i rozwoju aglomeracji*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, 2022, z. 3, s. 4-23

Mykola Habrel, Mykhailo Habrel, Damian Derewońko, *Institutional approaches in research, spatial organisation and agglomeration development*, “Architecture and Town Planning Quarterly”, 2022, no. 3, pp. 4-37 [English version pp. 24-37]

DOI: 10.17388/WUT.2025.0029.ARCH

„Podejście instytucjonalne w badaniach, organizacji przestrzennej i rozwoju aglomeracji

Mykola Habrel, prof.,
Narodowy Uniwersytet Politechnika Lwowska

Mykhailo Habrel, dr,
Iwano-Frankiwski Uniwersytet Prawa
im. Króla Daniela Halickiego

Damian Derewońko, mgr inż., doktorant,
Politechnika Warszawska

Mykola Habrel, Professor,
Lviv Polytechnic National University

Mykhailo Habrel, PhD,
University of King Danylo, Ivano-Frankivsk

Damian Derewońko, MSc, PhD student,
Warsaw University of Technology

Streszczenie

Celem niniejszej publikacji jest wyjaśnienie komponentu instytucjonalnego i uzasadnienie podejścia instytucjonalnego (teorii, metod i przepisów praktycznych) w modelowaniu rozwoju przestrzennego aglomeracji. Przeanalizowany został komponent instytucjonalny i procesy w ramach lwowskiego lokalnego systemu przesiedleń, przeprowadzono charakterystykę, analizę i ocenę stanu strefy podmiejskiej i centrum miasta. Szczegółowe badanie i uzasadnienie decyzji przeprowadzono na przykładzie aglomeracji lwowskiej, obszaru jej potencjalnego powstania i rozwoju. Doświadczenia Polski wykorzystywane są w praktyce tworzenia aglomeracji na terenie Ukrainy.

Słowa kluczowe

planowanie przestrzenne | organizacja i projektowanie
aglomeracji | logika instytucjonalna | podejście
instytucjonalne | wymogi instytucjonalne |
aglomeracja lwowska

Opis problemu

Waga problemów z jakimi mierzy się dzisiaj Ukraina – stopniowa utrata przez wiele ośrodków regionalnych roli ośrodków naukowych, kulturalnych i przemysłowych w wyniku wojny i zniszczenia, a zarazem przestarzałe narzędzia metodologiczne służące do planowania przestrzennego i urbanistyki dużych obiektów terytorialnych – sprawia, że opracowanie całościowych koncepcji tworzenia i rozwoju przestrzennego aglomeracji staje się jeszcze bardziej pilne. Planowanie przestrzenne obejmuje różne elementy (wymiar przestrzeni) i ich interakcje, które mogą powodować konflikty interesów, negatywnie wpływać na systemy ekologiczne i społeczne lub zapewniać pozytywne efekty wzajemnego oddziaływania i harmonijnego rozwoju. Planowanie przestrzenne interpretujemy jako działanie na rzecz osiągnięcia ładu przestrzennego i środek do efektywnego rozwoju systemów terytorialnych o różnych poziomach hierarchicznych.

Sformułowana hipoteza zawiera dwa założenia:

- instytucje społeczne – organizacje publiczne, partie, służby administracyjno-prawne, ruchy społeczne, rodziny, związki wyznaniowe i inne związki obywatelskie – mają szczególne znaczenie w problematyce aglomeracji (uzasadnianie

decyzji o zagospodarowaniu przestrzennym i rozwoju aglomeracji). Tworzą reguły – zasady, normy i procedury decyzyjne, tworzą system imperatywów moralnych i ekologicznych, bodźców oraz sankcji, wpływają na zachowanie ludzi i organizację przestrzeni ich życiowych działań;

- polskie doświadczenia związane z efektywnym planowaniem przestrzennym, badaniami i kształtowaniem aglomeracji (metropolizacja i efekty metropolitalne) powinny być stosowane w praktyce Ukrainy, w szczególności w organizacji przestrzennej i rozwoju aglomeracji lwowskiej.

Podejście zaproponowane przez autorów opiera się na teorii instytucjonalnej – metodach i przepisach logiki instytucjonalnej¹: systemie wiedzy, reguł, wartości, funkcji i odpowiedzialności, oczekiwań, przekonań i założeń wdrażanych przez instytucje społeczne. Funkcjonowanie instytucji zależy nie tylko od prawa cywilnego, ale także zwyczajowego i kościelnego. Podejście to ukazuje procesy i zachowania układów przestrzennych pod innym kątem, stwarza warunki do ich rozwoju i jest normowane przez reguły, wartości, założenia poznawcze, a nie tylko przez siły rynkowe i racjonalny wybór – tworzące inny typ i strukturę powiązań oraz relacje. Logika instytucjonalna umożliwia zrozumienie światopoglądu, przekonań i zachowań grup społecznych, a także innych aspektów problematyki aglomeracji, opisanie procesów, interpretację kontekstów, wyjaśnienie interakcji elementów i skuteczności decyzji². Choć podejście instytucjonalne częściowo ogranicza uogólnienie analizy, dostarcza rzetelnej wiedzy dla uzasadnienia skutecznych decyzji przestrzennych na różnych poziomach hierarchii i w różnych kontekstach. Na przykład w szkołach podczas poradnictwa zawodowego, spotkań i rozmów w związkach twórczych (liga związków twórczych) organizacje publiczne pozwalają uzyskać uogólnioną ocenę sytuacji, a także kształtować wymagania i wizje dużych grup ludzi dotyczące aglomeracji oraz jej rozwoju przestrzennego.

Celem niniejszej publikacji jest zrozumienie komponentu instytucjonalnego i uzasadnienie podejścia instytucjonalnego (teorii, metod i przepisów praktycznych) w modelowaniu rozwoju przestrzennego aglomeracji. Szczegółowe badanie i uzasadnienie decyzji przeprowadzono na przykładzie aglomeracji lwowskiej, obszaru jej potencjalnego powstania i rozwoju. Doświadczenia Polski wykorzystywane są w praktyce tworzenia aglomeracji na terenie Ukrainy.

Badanie problemu

Problematyka rozwoju aglomeracji jest istotna dla powojennej Ukrainy w warunkach narastającego chaosu przestrzennego – niesystematycznych ruchów i niekontrolowanych migracji, problemów związanych ze zniszczeniami i odbudową, a także tworzenia warunków bezpieczeństwa i ochrony państwa na przyszłość. Jest to szansa na zbudowanie efektywnej struktury przestrzennej państwa, jego przebudowę i rozwój, w którym aglomeracje będą pełnić rolę ośrodków strukturotwórczych regionu i państwa. Wśród badań nad systemowym charakterem narodowych

¹ P.H. Thornton, W.K. Ocasio, M. Lunsbury, *Perspective on Institutional Logic: A New Approach to Culture, Structure, and Process*, Oxford 2012.

² W. Ocasio, M. Mauskopf, C. Steele, *History, society, and institutions: The role of collective memory in the emergence and evolution of societal logics*, „Academy of Management Review”, 2016, nr 41, s. 676–699.

i lokalnych systemów osadniczych Ukrainy, aglomeracji miejskich i przestrzennego rozwoju dużych miast jako potencjalnych ośrodków ich tworzenia wyróżniamy prace ukraińskich naukowców w okresie poradzieckim – Yu. Bilokon³, M. Dyomin, M. Habrel⁴, O. Syngaivska, V. Yatsenko i T. Korotkova⁵, V. Vadimov⁶, K. Mezentseva⁷, T. Panchenko⁸, Yu. Palecha⁹, H. Pidgrushny, O. Denysenko¹⁰.

Wśród polskich naukowców aglomeracje aktywnie badają E. Korcelli-Olejniczak¹¹, T. Markowski i T. Marszał¹², T. Sławiński¹³, M. Kudłacz¹⁴, A. Noworól¹⁵. Powstawanie aglomeracji miejskich i procesy ich ekspansji w krajach o dynamicznym charakterze urbanizacji, w szczególności w Chinach, badają F. Niu, H. Yang i F. Wang¹⁶. G. Duranton i W.R. Kerr¹⁷ zarysowują ramy koncepcyjne i założenia metodologiczne dotyczące tworzenia miast, badań empirycznych i wykorzystania danych z perspektywy ewolucji przemysłowej (funkcjonowania firm) do porównywania miast i różnych branż.

³ Yu. Bilokon, *Rehional'ne planuvannya. Teoriya i praktyka* [Planowanie regionalne. Teoria i praktyka], Kyiv 2003.

⁴ M. Dyomin, T. Marshal, M. Habrel, *Vymohy y kryteriyi formuvannya mis'kykh ahlomeratsiynykh utvoren'. Dosvid Pol'shchi ta praktyka Ukrayiny* [Wymagania i kryteria kształtowania formacji aglomeracji miejskich. Doświadczenia Polski i praktyka Ukrainy], „Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya”, 2019, T. 55, s. 205–226.

⁵ V.O. Yatsenko, T.M. Korotkova, O.I. Synhayivs'ka, *Osoblyvosti formuvannya sil'skoho hromads'koho seredovyscha v protsesi administratyvnoyi reformy* [Specyfika kształtowania wiejskiego środowiska publicznego w procesie reformy administracyjnej], „Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya”, 2022, nr 79, s. 463–472.

⁶ V. Vadimov, *Osoblyvosti prostorovoho planuvannya vumovakh intehrovanoho rozvytku mist v Ukrayini* [Cechy planowania przestrzennego w warunkach zintegrowanego rozwoju miast na Ukrainie], Poltava 2019.

⁷ *Urbanistychna Ukrayina: vepitsentri prostorovykh zmin* [Miejska Ukraina: w epicentrum zmian przestrzennych], red. K. Mezentsev, Ya. Oliynyk, N. Mezentseva, Kyiv 2017.

⁸ T.V. Panchenko, *Politychna rehionalistyka* [Regionalizm polityczny], Kharkiv 2011.

⁹ Yu.M. Palekha, *Rehional'ne planuvannya. Metodychnyy posibnyk* [Planowanie regionalne. Podręcznik metodyczny], Kyiv 2020.

¹⁰ H.P. Pidhrushnyy, O.O. Denysenko, *Mista-metropolisy yak novitny forma terytorial'noyi orhanizatsiyi suspil'stva* [Miasta-metropolie jako najnowsza forma terytorialnej organizacji społeczeństwa], „Dosvid ta perspektyvy rozvytku mist Ukrayiny”, 2010, nr 18, s. 65–78.

¹¹ E. Korcelli-Olejniczak, *Funkcje metropolitalne Berlina i Warszawy w latach 1990–2002. Współzależność pozycji w systemie miast Europy Środkowej*, Warszawa 2004.

¹² T. Markowski, T. Marszał, *Metropolie. Obszary metropolitalne. Metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, Warszawa 2006.

¹³ T. Sławiński, *Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, Warszawa 2011, <https://mbpr.pl/studium-planu-zagospodarowania-przestrzennego-obszaru-metropolitalnego-warszawy/>.

¹⁴ M. Kudłacz, *Rola metropolii w rozwoju regionalnym. Podstawowe założenia w ujęciu teoretycznym*, „Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie”, 2011, nr 868, s. 47–64.

¹⁵ A. Noworól, *Problemy i wyzwania dotyczące rozwoju obszarów metropolitalnych na przykładzie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*, „Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie”, 2014, nr 12(936), s. 79–93.

¹⁶ F. Niu, X. Yang, F. Wang, *Formation of urban agglomeration and the process of its spatio-temporal expansion in China: in terms of industrial evolution*, „Chinese Geographical Science”, 2020, T. 30, s. 532–543.

¹⁷ G. Duranton, W.R. Kerr, *The logic of agglomeration*, „National Bureau of Economic Research”, 2015, nr w21452, https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/16-037_eb512e96-28d6-4c02-a7a9-39b52db95b00.pdf.

Ogólna charakterystyka planowania przestrzennego Ukrainy, stosowane metody i wskaźniki organizacji przestrzennej oraz rozwoju aglomeracji

Opracowania naukowe i praktyka planowania przestrzennego w Ukrainie opierają się na: 1) strategiach narodowych, regionalnych i lokalnych; 2) systemowym podejściu i koordynacji polityk społeczno-gospodarczych, sektorowych, środowiskowych i innych; 3) znaczeniu badań naukowych i teorii w uzasadnianiu decyzji; 4) monitorowaniu procesów koordynacji i wprowadzaniu zmian w celach, planach oraz projektach o różnym poziomie i treści; 5) wykorzystaniu modeli i symulacji. Dziś zmienia się hierarchia pionowa (państwo – region – dzielnica – osada), formalizuje się opracowywanie dokumentów – nie wymogi formalne, ale wspólnota (gmina) staje się podstawą planowania przestrzennego w państwie.

Rozwój układów terytorialnych jest determinowany wymogami zrównoważonego rozwoju, rozumianego jako „tworzenie, zachowanie oraz wykorzystanie potencjału przestrzennego” na podstawie zasad i prawa harmonijnego funkcjonowania środowiska, człowieka oraz jego działalności. Uznaje się, że ważne są koncepcje społeczne: sprawiedliwość, spójność terytorialna, stosunki społeczne, dobrobyt itp. W związku z przechodzeniem do nowych form stosunków społeczno-gospodarczych i decentralizacji słabnie państwowa kontrola oraz koordynacja polityki przestrzennej oraz gospodarowania na różnych szczeblach hierarchicznych, a sprzeczności między komponentami merytorycznymi i proceduralnymi nasilają się. Nowe wymagania dla zagospodarowania przestrzennego to: przemyślenie celów, zadań i sposobów uzasadnienia, ocena i wybór efektywnych projektów rozwojowych różnych poziomów; wzmacnianie umiejętności znajdowania konsensusu wśród interesariuszy; efektywne zarządzanie rozwojem i koordynacja działań w dynamicznych warunkach teraźniejszości oraz przyszłości. Zmieniła się koncepcja podejścia do planowania przestrzennego i urbanistyki – podejście „oddolne” staje się dominujące, a w planowaniu przestrzennym decydujące staje się opracowanie dokumentacji na poziomie wspólnoty terytorialnej. W środowisku urbanistów i praktyków nadal dominować będzie podejście surowcowo-dyrektywne, oparte na informacjach statystycznych.

W praktyce istnieją wymagania i wskaźniki włączenia terytoriów do aglomeracji, organizacji przestrzennej i rozwoju aglomeracji. System wskaźników do badania, delimitacji i projektowania aglomeracji dzieli się na trzy grupy: 1) śródmieście – liczba mieszkańców śródmieścia (może być różna w zależności od warunków przestrzennych); potencjał gospodarczy, perspektywy zatrudnienia i liczba miejsc pracy (liczba zatrudnionych w centrum powinna przekraczać 40% ogółu zatrudnionych w aglomeracji); rozwój infrastruktury społecznej miasta centralnego; rynek nieruchomości; 2) strefa podmiejska jako obszar potencjalnej aglomeracji – układ osadniczy, obecność osiedli miejskich jako potencjalnych ośrodków wzrostu; liczba i gęstość zaludnienia obszaru podmiejskiego; struktura ludności i stosunek ludności strefy podmiejskiej do centrum miasta; struktura zatrudnienia; procesy społeczno-demograficzne; ciągłość budowy; rozpowszechnienie miejskiego stylu życia; „sąsiedztwo” wspólnot terytorialnych; działalność gospodarcza w strefie podmiejskiej; dochody budżetów gmin; rozwój infrastruktury transportowej na terenach

przylegających do centrum miasta; jakość środowiska, różnica w stanie ekologicznym ośrodka i otoczenia; 3) powiązania miasta z centrum i obszarami podmiejskimi – procesy migracyjne (migracje bezpośrednie i odwrotne oraz wahadłowe, wewnętrzne i zewnętrzne); dostępność komunikacyjna centrum; integracja aktywności życiowych oraz rynku pracy centrum miasta i okolic, w tym rolnictwa (struktura gruntów, system zaopatrzenia centrum miasta w produkty); udział pracujących w centrum i na obszarach podmiejskich; łączność funkcjonalna (intensywność wyjazdów służbowych, domowych i rekreacyjnych).

Do badań i projektowania aglomeracji wykorzystywane są metody: grafoanalityczne, funkcjonalne, socjologiczne, metody statystyczne i inne. Aby określić granice (delimitację), stosuje się: izochromy przez dostępność centrum miasta, wykresy, klastry i wzajemne powiązania osiedli, korelacje przestrzenne, grawitacje (biorąc pod uwagę potencjał pierwiastków, odległość między nimi i „opór” przestrzeni), badanie podobieństw i różnic w relacjach. W badaniach i uzasadnieniach decyzji projektowych związanych z problemami aglomeracji niedeterministyczne zadania związane ze słabą przewidywalnością wielu procesów i zjawisk nie są w wystarczającym stopniu uwzględniane. Toteż, w przeciwieństwie do badań społecznych i kwestionariuszy indywidualnych respondentów, badania w instytucjach publicznych (grupach i stowarzyszeniach publicznych) redukują komponent emocjonalny (nastroj osoby w danym momencie) i pozwalają ocenić zbiorowy „nastrój” oraz stosunek grup lokalnych, w tym społeczności, do poruszanej kwestii.

Tradycja instytucjonalna ma głęboką historię w ukraińskich miastach i terytoriach – począwszy od samorządu na podstawie prawa magdeburskiego, warsztatów rzemieślniczych, bractw kościelnych, wielu grup społecznych utworzonych na podstawie samoorganizacji, a także różnych stowarzyszeń etnicznych ludności. Rola wspólnot etnicznych i warsztatów rzemieślniczych była wielka nie tylko w średniowieczu, ale także w czasie II wojny światowej, gdy, według statystyk, we Lwowie było 5 313 przedsiębiorstw rzemieślniczych, z czego 58 niemieckich (1%), 554 ukraińskich (10%), 942 polskich (18%), a 3769 żydowskich (71%) (stan na maj 1942 r.). Nowo przyłączone społeczności zwiększyły liczbę warsztatów rzemieślniczych¹⁸. Bractwa istniały w kościołach, w szczególności w kościele Wniebowzięcia NMP we Lwowie z XVI wieku, gdzie bractwo Stauropigion – narodowe centrum Ukraińców w mieście – aktywnie działało, rozwijając kulturę, edukację, drukarstwo i muzealnictwo. System ten przetrwał do czasów sowieckiego totalitaryzmu. W dzisiejszym środowisku podejmowane są próby wzmocnienia instytucjonalności związanej z ideą społeczeństwa obywatelskiego. Szczególną rolę należy tu przyznać problematyce regionalizacji, aglomeracji, miast i lokalnych systemów osadniczych, a także lokalizacji i organizacji przestrzeni publicznej dla życia społecznego.

¹⁸ O. Stepaniv, *Suchasnyy Lviv. Putivnyk Lvova* [Współczesny Lwów. Przewodnik po Lwowie], Lviv 1992 (przedruk z 1943 r.).

Uzasadnienie naukowych dyrektyw podejścia instytucjonalnego. Metody badań i modelowania rozwoju aglomeracji

Zdaniem autorów rozwój systemów aglomeracyjnych zależy nie tylko od planowania urbanistycznego i warunków naturalnych, ale przede wszystkim od ludzi – ich zachowań i motywacji, w tym zaspokajania wspólnych potrzeb, mentalności i doświadczeń historycznych związanych z życiem obywatelskim oraz instytucjami społecznymi. Biorąc pod uwagę naukowe zapisy rozwoju miast i systemów osadniczych, a także narastający chaos przestrzenny oraz zniszczenia spowodowane wojną, wymóg dostosowania się do nowej sytuacji i znalezienia sposobów rozwoju miast oraz systemów terytorialnych w obliczu wyludnienia, chaosu przestrzennego i problemów z bezpieczeństwem w przyszłości staje się coraz ważniejszy. Nowe realia stwarzają nowe problemy, ale także potencjał rozwoju terytoriów, które mają ukrytą lub nawet odwrotną manifestację i są związane z instytucjonalnością oraz instytucjami społecznymi.

System wskaźników oraz metod potwierdzania słuszności decyzji dotyczących rozwoju przestrzennego aglomeracji uzasadniamy ideą instytucjonalności i logiki instytucjonalnej. Rozważamy aglomerację jako proces systemowy, koncentrując się na jej zachowaniu. Aby uzasadnić wskaźniki przestrzeni, dyrektywy metodologiczne dotyczące organizacji i rozwoju lokalnego systemu osadniczego, który jest uważany za potencjalne terytorium do tworzenia aglomeracji, stosuje się zapisy dotyczące wielowymiarowości przestrzeni urbanistycznej. Wyróżnia się pięć wektorów: ludzie (L), funkcje (F), warunki (U), geometria (G), czas (T)¹⁹. Uwzględniono pięć grup zmiennych. Pierwsza grupa cech odnosi się do osoby i obejmuje potrzeby, cele, priorytety, możliwości; druga grupa obejmuje funkcje (zewnętrzna, wewnętrzna, infrastrukturalna koordynacja funkcji, produkcja, utrzymanie i stabilność funkcjonalna); trzecia grupa obejmuje warunki życia i pracy (zasoby naturalne, ograniczenia, przeszkody, środki, wymagania); czwarta grupa obejmuje geometrię systemu (osadnictwo, środki ciężkości, konfiguracje planowania, odległości, rozwój sieci); piąta grupa obejmuje charakterystykę czasową (szybkość procesu, czas cyklu, synchronizacja połączeń, dziedzictwo). Struktura elementów i podwójnych interakcji przestrzeni, w której zachodzą procesy, jest usystematyzowana w Tabeli 1.

Potrójne kombinacje wektorów zarysowują przestrzeń trójwymiarowych interakcji. Kombinacje te podkreślają cechy związane z komponentem instytucjonalnym w procesach aglomeracyjnych: warunki pracy ludzi; zasoby materialne i niematerialne; dynamika (zmiana) zatrudnienia; warunki przemieszczania się ludzi w procesie wykonywania funkcji; struktura rozmieszczenia obiektów przyciągania; dynamika zatrudnienia i procesów; stan zasobów i warunki zaspokajania potrzeb; dynamika warunków i zasobów; zmiany funkcji w przestrzeni; intensywność osadnictwa; zmiany warunków życia. Poczwórne interakcje pięciowymiarowej przestrzeni urbanistycznej oznaczają ustalenie jednego z wektorów. Podczas ustalania, na przykład, wymiaru czasu, sytuacja przestrzenna jest oceniana dla określonego (ustalonego) czasu. Ustalenie innych wymiarów zapewnia uogólnioną charakterystykę procesów społecznych, demograficznych i funkcjonalnych w systemie oraz ich konsekwencji.

¹⁹ M. Habrel, *Przestrzenna organizacja systemów urbanistycznych. Podejście metodologiczne*, Łódź 2016.

Wektory i interakcje	Zawartość wymiarów i charakterystyka ich interakcji
L – wymiar ludzki	struktura, cele, potrzeby, priorytety, możliwości
F – funkcje	produkcyjne, usługowe, rekreacyjne, spójność funkcji
U – warunki	zasoby naturalne, udogodnienia, wymagania, ograniczenia, przeszkody
G – rozwój geometryczny	sieci, odległości, konfiguracje planowania, osadnictwo, centra przyciągania
T – czas	czas cyklu, dziedzictwo, synchronizacja powiązań, szybkość procesów
LF	potrzeby funkcjonalne, zatrudnienie, wydajność funkcji, wystarczalność funkcjonalna
LU	warunki ruchu, bezpieczeństwo, jakość usług
LG	gęstość zaludnienia, rozmieszczenie ludności na terytorium, odległości podróży
LT	dynamika społeczna, priorytety czasowe, zmieniające się potrzeby
FU	warunki realizacji funkcji, poziom technologiczny, wpływ na środowisko
FT	wydajność, dynamika funkcji, poziom rozwoju infrastruktury, stabilność funkcjonalna, terminowość świadczenia usług
FG	struktura funkcjonalna terytorium, długość sieci, rozwój połączeń z centrum, heterogeniczność sieci
UG	rozkład warunków, charakterystyka geometryczna terytorium, specjalne strefy reżimu
UT	dynamika czasowa warunków, intensywność ruchu, stabilność warunków
GT	zmiana sieci w czasie, stabilność sieci

Tabela 1. Charakterystyka i interakcje parami wymiarów potencjalnej przestrzeni aglomeracyjnej (kontekst instytucjonalny)

Pełny zestaw cech przestrzeni jest tworzony w pięciowymiarowej kombinacji i jest oceniany za pomocą integralnego wskaźnika harmonii, który obejmuje cechy instytucjonalne i wskaźniki użyteczności, komfortu, wydajności, przyjazności dla środowiska, estetyki i bezpieczeństwa procesów w systemie.

Zastosowanie pięciowymiarowego modelu przestrzeni urbanistycznej pozwala: 1) usystematyzować charakterystykę procesów aglomeracyjnych w kontekście teorii i logiki instytucjonalnej – rodziny, ruchów społecznych, partii, stowarzyszeń publicznych (religijnych, młodzieżowych, zawodowych); 2) zrozumieć zasady, wartości, funkcje, obowiązki, przekonania realizowane przez instytucje publiczne; 3) udoskonalić narzędzia metodologiczne badania organizacji przestrzennej i aglomeracji w kontekście instytucjonalności; 4) ustalić priorytety zgodnie z potrzebami społecznymi i wymogami instytucjonalnymi, a także określoną kolejność realizacji działań. Wysoka spójność eliminuje potrzebę stosowania kompensatorów (zapasów, magazynów, rezerw) i pozytywnie wpływa na efektywność wykorzystania potencjału przestrzennego systemu.

Sytuacja przestrzenna i procesy na terytorium potencjalnej aglomeracji lwowskiej. Komponent instytucjonalny

Przestrzenna organizacja aglomeracji oznacza zapewnienie harmonijnej integralności lokalnego systemu osadniczego – usprawnienie struktury przestrzeni (ładu przestrzennego), relacji między wymiarami; identyfikację i efektywny rozwój

nowych (atrakcyjnych inwestycyjnie) terytoriów; ochronę środowiska naturalnego i historycznego; stymulowanie procesów społeczno-gospodarczych; uzgodnienie zadań inwestycyjnych, koordynacyjnych, kontrolnych i ochronnych zarządzania terytorium. Takie rozumienie zadań rozwoju przestrzennego jest podstawą badań nad potencjałem terytorium dla rozwoju aglomeracji.

Lwów, jako centrum zachodniego regionu Ukrainy, jest obecnie nieefektywny i nie ma wystarczających zasobów wewnętrznych do rozwoju – nie może zachować swojego dziedzictwa historycznego, stworzyć niezbędnej infrastruktury miejskiej i odpowiedniego komfortu dla mieszkańców i turystów. Jednocześnie reforma administracyjno-terytorialna i decentralizacja stwarzają możliwości aglomeracji (efekty interakcji) dla skoordynowanego rozwoju miasta i obszarów podmiejskich oraz dla bardziej efektywnego wykorzystania ich potencjału przestrzennego. Badanie obejmowało: analizę materiałów projektowych, badania terenowe oraz badania w instytucjach.

1. Wykorzystano i przeanalizowano następujące materiały projektowe (il. 1): a) koncepcję „Wielkiego Lwowa” I. Drexlera (1919), b) niemiecki plan Lwowa (1943) i trzydziestokilometrowy pas wpływów miasta na podstawie badań i propozycji Oleny Stepaniv; c) ogólny schemat planowania terytorium Ukrainy (2002), który określa miejsce i rozwiązanie przestrzenne obwodu lwowskiego jako ponadregionalny system osadniczy; d) schematy planowania terytorialnego obwodu lwowskiego, określającego wizję taksonu lwowskiego jako ponadregionalnego systemu osadniczego, który określa miejsce i rozwiązanie przestrzenne obwodu lwowskiego jako ponadregionalny system osadniczy; e) schematy planowania terytorialnego obwodu lwowskiego, które identyfikują i nakreślają wizję taksonu lwowskiego jako terytorium potencjalnej aglomeracji lwowskiej (2009 r.); f) plany ogólne obwodu lwowskiego (2009 r.); g) plany ogólne Lwowa z propozycjami dotyczącymi krajobrazu i organizacji przestrzennej jego strefy podmiejskiej – projekt planistyczny dla grupy okręgów administracyjnych w strefie wpływów Lwowa (1982 r.); h) system planowania urbanistycznego „Wielki Lwów” i strefa osadnictwa podmiejskiego dla planu ogólnego Lwowa (2001 r.); i) utworzenie obwodu lwowskiego (2009 r.) i wspólnoty terytorialnej miasta Lwowa (2021 r.). Ogólnie rzecz biorąc, analiza objęła główne czynniki przestrzenne i instytucjonalne oraz określiła ich wpływ na strukturę przestrzenną aglomeracji (Wielki Lwów, 2020). Badano genezę, procesy i ich lokalizację – elementy osadnictwa, kierunki migracji, systemy komunikacyjne itp.²⁰

Strefa wpływów Lwowa została naukowo uzasadniona i zaprojektowana w 1982 r. – planowanie grupy okręgów w strefie wpływów Lwowa (lwowski oddział Dipromisto). Przeanalizowano powiązania pracownicze, kulturowe, wewnętrzne i gospodarcze. Zidentyfikowano strefy urbanizacji i użytkowania gruntów dla celów planowania urbanistycznego w ramach potencjalnej aglomeracji, które są przedmiotem wspólnego zainteresowania centrum miasta i sąsiednich społeczności. Strefa ta obejmowała 12 rejonów istniejącego wówczas podziału administracyjnego

²⁰ Materiały Planu Generalnego Lwowa, Lwowska Rada Miejska, Lwów 2008; Kompleksowa strategia rozwoju Lwowa 2012–2025, Lwowska Rada Miasta, Lwów 2011.

1.

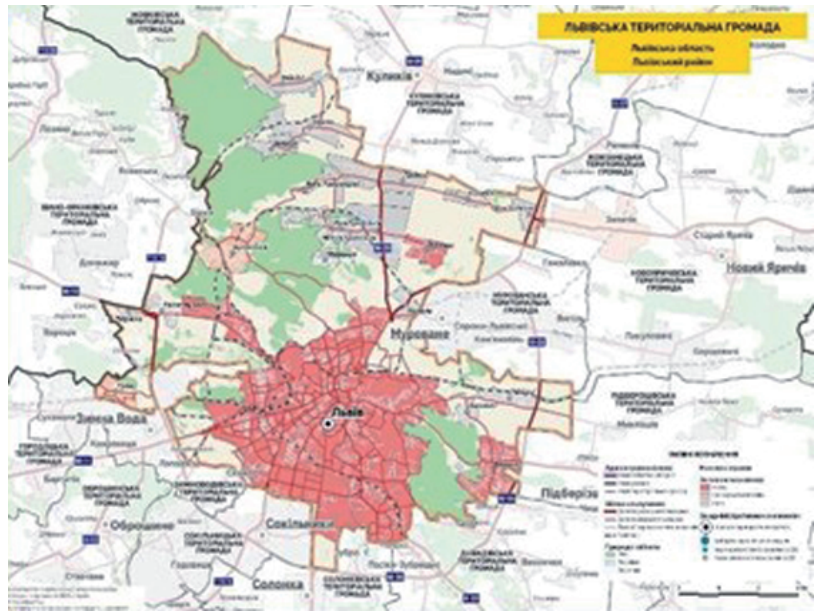
A

B

C

D

1. Schematy planowania terytorialnego potencjalnej aglomeracji lwowskiej, lata:

A – 1920, Ignacy Drexler, Wielki Lwów, Lwów 1920; B – 2008, Koryguvannya heneral'noho planu m. L'vova [Dostosowanie planu generalnego Lwowa], www.city-adm.lviv.ua; C – 2011, Kompleksnastrategiya Rozvytku L'vova 2012–2025 [Kompleksowa strategia rozwoju Lwowa 2012–2025], www.8.city-adm.lviv.ua; D – 2023, Stratehiya rozvytku L'vivs'koyi ahlomeratsiyi na period do 2027 roku [Strategia rozwoju aglomeracji lwowskiej do roku 2027], www.loda.gov.ua

1. Territorial planning schemes of the potential Lviv agglomeration, years:

A – 1920, Ignacy Drexler, The Great Lviv, Lviv 1920; B – 2008, Koryguvannya heneral'noho plan m. L'vova [Adjustment of the Lviv General Plan], www.city-adm.lviv.ua; C – 2011, Kompleksnastrategiya Rozvytku L'vova 2012–2025 [Comprehensive Development Strategy of Lviv 2012–2025], www.8.city-adm.lviv.ua; D – 2023, Stratehiya rozvytku L'vivs'koyi ahlomeratsiyi na period do 2027 [Development strategy of Lviv agglomeration until 2027], www.loda.gov.ua

obwodu i pod względem granic pokrywała się z ponadmiejskim systemem osadniczym Lwowa określonym w Ogólnym schemacie planowania terytorium Ukrainy (2002). W związku z tym jest on uznawany za istotny 20 lat po jego stworzeniu i pokrywa się z granicą aglomeracji miejskiej Lwowa, która jest określona w Schemacie planowania terytorium obwodu (2009). Naszym zdaniem pozostaje on aktualny i najbardziej uzasadniony do dziś, a niektóre zapisy tego dokumentu powinny być wykorzystane do uzasadnienia modelu tworzenia aglomeracji, który jest realizowany na polecenie Rady Obwodu Lwowskiego (2023).

Pierwszy pas urbanizacji, przylegający do Lwowa i połączony z miastem wspólną infrastrukturą transportową, inżynieryjną i społeczną, tworzy ciągle zurbanizowane środowisko, które jest interpretowane jako system urbanistyczny „Wielkiego Lwowa”, obejmujący 22 wsie, 2 osady typu miejskiego – Bryukhovychi i Rudno, a także miasta Vynnyky i Dubliany. Rozwój systemu urbanistycznego „Wielki Lwów” przewiduje utworzenie: ram transportowych (kierunki zachodni, południowy i południowo-wschodni są uznawane za obiecujące); rozwój mieszkalnictwa – w strefie podmiejskiej proponuje się budowę osiedla mieszkaniowego i osiedlenie tam 70 tysięcy mieszkańców; priorytet środowiskowy – zachowanie, ochrona i rekreacyjne wykorzystanie naturalnego kompleksu strefy podmiejskiej, jego połączenie z naturalnym systemem miasta; reforma kompleksu przemysłowego miasta z priorytetem dla przemysłu lekkiego i produkcji zaawansowanych technologii.

Analiza dokumentów urbanistycznych i planistycznych związanych z potencjalną aglomeracją lwowską w ciągu ostatnich stu lat wykazała, że eksperci opracowali skuteczne rozwiązania dla jej organizacji przestrzennej i rozwoju. Jednak w ostatnich dziesięcioleciach osiągnięcia ich poprzedników zostały zignorowane, co pogłębia problemy zarówno w centrum miasta, jak i w jego okolicy. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest odrzucenie wiedzy, zasad, wartości, funkcji i obowiązków związanych z instytucjami publicznymi, brak profesjonalizmu władz lokalnych oraz ignorowanie profesjonalnych rozwiązań rozwojowych i projektowych w zarządzaniu miastem.

2. Szczegółowo przeanalizowano procesy i zmiany zachodzące we Lwowie i jego okolicach w okresie postsowieckim, najważniejsze wydarzenia, projekty i realizacje (inwestycje), które wpłynęły na relacje między miastem a jego okolicami. W szczególności: reforma administracyjno-terytorialna, decentralizacja i utworzenie Lwowskiej Wspólnoty Terytorialnej (zmiana „relacji” między miastem a jego otoczeniem); wpisanie Lwowa na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO; rozwój infrastruktury turystycznej i hotelowo-rekreacyjnej; wizyta papieża Jana Pawła II we Lwowie; współorganizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012; zatwierdzenie nowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta; zniszczenie potencjału przemysłowego centrum miasta; zmiana sytuacji środowiskowej i rosnąca antropopresja na miasto i jego otoczenie; utrata jedyne zjednoczonego centrum miasta. Te i inne procesy zachodzące w mieście i jego otoczeniu zawierają komponent instytucjonalny, powodując bezpośrednie lub pośrednie zmiany przestrzenne na danym terytorium.

Przyjrzymy się bliżej niektórym przełomowym projektom i wdrożeniom, które miały niejednoznaczny wpływ na aglomerację i procesy instytucjonalne:

- a) budowa lotniska w celu poprawy połączeń ze światem zewnętrznym (il. 2a). Spośród możliwych opcji zrealizowano przebudowę i budowę nowego terminalu na bazie istniejącego. Stworzyło to bariery rozwojowe, a lotnisko pozostaje lotniskiem lokalnym pod względem swojej charakterystyki, z tylko jednym pasem startowym i ograniczeniami rozwojowymi. Lotnisko ograniczyło rozwój Lwowa w kierunku południowo-zachodnim. Oczywiście w przyszłości pozostanie lotniskiem lokalnym, a budowa międzynarodowego portu lotniczego w zachodnim regionie Ukrainy stanie się ponownie istotna;
- b) przebudowa Placu Pałacowego przy Dworcu Głównym we Lwowie (il. 2b), którą należy uznać za błędną decyzję – integralny kompleks architektoniczny budynków dworca i placu został zniszczony. Problemy dworców podmiejskich i międzynarodowych nie zostały rozwiązane, a możliwości ich rozwoju zostały zablokowane. Przyczyny znów są instytucjonalne: władzom miasta nie udało się dojść do porozumienia z Ukrzaliznycją jako właścicielem dużych terenów (dawnych magazynów i budynków gospodarczych) w bezpośrednim sąsiedztwie kompleksu dworcowego. Terytorium dawnych magazynów, położone obok Placu Dworcowego, jest wykorzystywane nieefektywnie, choć ma obiecujący potencjał dla rozwoju obiektów użyteczności publicznej i infrastruktury transportowej. Jego wykorzystanie pomogłoby rozwiązać problem transportu w tej części miasta (dzielnica Pryvokzalny), nie tylko w celu „optymalizacji” ruchu na placu przed dworcem, ale także w celu stworzenia warunków do budowy międzynarodowego dworca kolejowego w północnej części, tworząc kompleks „dwóch stacji”. Poprawiłoby to również połączenia transportowe w obrębie aglomeracji lwowskiej;
- c) niszczenie kompleksu przemysłowego (il. 2c) i rynku pracy w centrum miasta oraz utrata jego atrakcyjności dla zatrudnienia. Procesowi temu towarzyszy dynamiczny wzrost tempa i wolumenu nowego budownictwa mieszkaniowego (il. 2d). Pojawia się zjawisko urbanizacji „formalnej” – rośnie wolumen nieruchomości mieszkaniowych na rynku, przyciągając do miasta nowych mieszkańców, ale nie tworząc warunków do ich aktywności, co jest bliskie w istocie urbanizacji „udawanej” – jako wzrost liczby mieszkańców miast bez zapewnienia wysokiej jakości warunków życia.

W przeciwieństwie do slumsów w biednych krajach (Afryka, Ameryka Łacińska, Rosja), które wyrastają w dużych miastach przy braku odpowiedniej infrastruktury, duże miasta Ukrainy doświadczają przegrzania rynku mieszkaniowego oraz braku miejsc pracy i warunków pracy, a także spadku atrakcyjności inwestycyjnej (wyjazd wykwalifikowanej kadry do innych krajów, zniszczenie edukacji inżyniersko-technicznej i nauki). Zjawisko to ma charakter instytucjonalny – ignorowanie zjawisk społecznych i podmiotów instytucjonalnych.

Po utworzeniu Lwowskiej Miejskiej Wspólnoty Terytorialnej zintensyfikowano działalność inwestycyjną na obszarach podmiejskich, głównie w interesie centrum miasta. Pomiędzy autostradą i linią kolejową w kierunku Rawy Ruskiej i granicy z Polską, w pobliżu wsi Kunyn i Bir Kunynskyi, uzgodniono propozycję lokalizacji

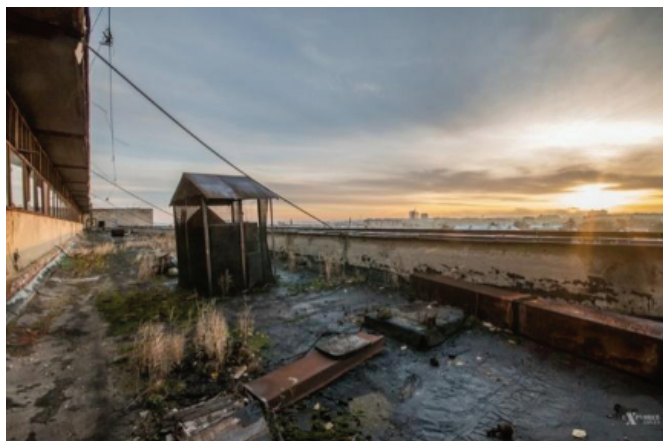
2.

A

B

C

D

2. Projekty wpływające na aglomerację: A – Lotnisko we Lwowie; B – Plac Pałacowy przy Dworcu Głównym; C – zniszczenie kompleksu przemysłowego i terytorium; D – wzrost nowego budownictwa mieszkaniowego, źródło: www.lvivoblrada.gov.ua/
 2. Projects affecting the agglomeration: A – Lviv airport; B – Palace Square at the main railway station; C – destruction of the industrial complex and territory; D – increase in new housing construction, source: www.lvivoblrada.gov.ua/

zakładu przetwarzania odpadów na potrzeby Lwowa i potencjalnej aglomeracji w korzystnej logistycznie lokalizacji. Obszar ten jest częścią unikalnego systemu krajobrazu naturalnego Roztocza, ale badania środowiskowe i wymagania zostały przeprowadzone formalnie, instytucje publiczne nie były zaangażowane w dyskusję, a propozycja została opracowana bez Kompleksowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego dla tej społeczności.

Dziś inwestorzy przybywający do regionu i poszukujący miejsca do zlokalizowania produkcji nie są już zainteresowani tanią siłą roboczą i korzystnymi warunkami urbanistycznymi (bliskość autostrad lub linii energetycznych), ale wykwalifikowanymi, odpowiedzialnymi, wysoce zmotywowanymi pracownikami przyszłych przedsiębiorstw z doświadczeniem w krajach europejskich. Zwraca się uwagę na cechy instytucjonalne, takie jak liczba rodzin małżeńskich i rozwiedzionych; struktura osób, które pracowały za granicą przez długi czas i w jakich dziedzinach działalności; liczba osób wierzących; liczba dzieci w rodzinie itp. Potencjalny inwestor uważa, że pracownicy z wierzących rodzin wielodzietnych będą pracować lepiej (wsparcie rodziny, pod warunkiem odpowiedniego wynagrodzenia). Małe miasta i wsie potencjalnej aglomeracji tworzą specyficzny krajobraz instytucjonalny – powolne tempo życia, lekceważenie bezpieczeństwa ekologicznego, bierność społeczna.

3. Analiza sytuacji przestrzennej w kontekście komponentów instytucjonalnych obejmowała badania socjologiczne w szkołach, stowarzyszeniach publicznych, związkach zawodowych oraz udział w zebraniach wiejskich, co pozwoliło na podsumowanie stanowiska społeczeństwa w analizowanych kwestiach (Tabela 2). Wnioski to wynik dwóch lat obserwacji i analizy stanowisk różnych instytucji w sprawie rozwoju miasta i planowania przestrzennego w centrum i okolicach.

Autorzy badają system gospodarczy i warunki materialne, społeczną i duchową sferę życia, procesy polityczne i inne. Porównują cechy przestrzenne i procesy instytucjonalne. **Wskaźniki przestrzenne potencjalnej aglomeracji obejmują:** *funkcjonalne* – tempo powstawania nowego budownictwa, stan podmiejskich centrów osadniczych; *planowanie* – jakość komunikacji, rozwój systemu transportu publicznego; *kompozycja i krajobraz* – struktura otwartych przestrzeni, ich skala; *estetyczne* – jakość krajobrazu, stan rozwoju i kształtowania krajobrazu, zachowanie obszarów przyrodniczych. **Cechy i zmiany instytucjonalne obejmują:** *geopolityczne* – otwarcie granic, komponent ideologiczny, wzrost migracji; *społeczno-demograficzne* – wyludnianie się osiedli, zróżnicowanie społeczne; *działalność* – reforma własności, zmiana struktury zatrudnienia, przejście do nowych systemów zarządzania; *moralne i etyczne* – kształtowanie się nowych wartości i tradycji; *administracyjne i prawne* – reformy administracyjne, zmiana w zarządzaniu terytoriami, redystrybucja obowiązków i uprawnień.

Zgodnie z ogólną oceną sytuacji uzyskaną od różnych instytucji, po utworzeniu wspólnoty terytorialnej miasta Lwowa i w wyniku działań mających na celu utworzenie aglomeracji lwowskiej, wyróżnia się negatywne i pozytywne konsekwencje. Negatywne oceny obejmują:

- zaniedbanie przez miasto migracji „wahadłowej” (infrastruktura transportowa przeznaczona dla tej kategorii przybyszów nie jest rozwijana);

Nr	Wskaźnik oceny jakości przestrzeni	Punkty
1.	Jakość życia w mieście	3,21
2.	Przywiązanie okolicznych mieszkańców do centrum miasta	4,05
3.	Infrastruktura i transport publiczny potencjalnej aglomeracji	3,13
4.	Kultura zachowania i bezpieczeństwo socjalne	2,97
5.	Infrastruktura rowerowa	2,95
6.	Poprawa i stan wspólnej infrastruktury	3,1
7.	Ocena dostępności do placówek opieki zdrowotnej	3,57
8.	Stan środowiska naturalnego w mieście	2,72
9.	Możliwości spędzania wolnego czasu w strefie podmiejskiej	3,22
10.	Możliwości spędzania wolnego czasu w mieście i okolicy	3,94
Wskaźnik oceny działań instytucjonalnych i interakcji		
11.	Burmistrz Lwowa	3,02
12.	Deputowani Rady Miejskiej Lwowa	2,61
13.	Wydziały i urzędy gminy	2,75
14.	Lwowska rada obwodowa	2,79
15.	Policja w centrum miasta i okolicach	2,42
16.	Waga osobista w społeczności	3,16
17.	Zadowolenie z poziomu komfortu psychicznego w społeczności	3,32
18.	Warunki do samorealizacji	3,82
19.	Stosunek do grup społecznych	3,18
20.	Dobrobyt społeczny i komfort duchowy	2,34

Tabela 2. Integralna ocena jakości przestrzeni i funkcjonowania systemów instytucjonalnych centrum miasta i jego otoczenia (w skali pięciopunktowej)

- lekceważenie potrzeb ludności terenów przyłączonych i społeczności lokalnych (brak efektu amalgamacji);
- strach centrum miasta przed liderami opinii sąsiednich terytoriów, z których większość uważa, że przyłączenie zostało przeprowadzone z naruszeniem prawa;
- formalność badań społecznych zamiast analizy rzeczywistych sytuacji przestrzennych i wyciągania oportunistycznych wniosków na korzyść centrum;
- brak zrozumienia procesów i relacji społecznych na obszarach podmiejskich przez centrum miasta, które są przykrywane modnymi sloganami o „korzyściach z integracji”.

Konsolidacja wiejskich okręgów administracyjnych w wyniku reformy administracyjno-terytorialnej i likwidacja znacznej liczby rad powiatowych zmieniła system instytucjonalny państwa i instytucji publicznych, w szczególności tych

związanych z ochroną dziedzictwa historycznego, zmieniając uprawnienia, przekazując artefakty, planowanie urbanistyczne i inną dokumentację do zachowania i wykorzystania w nowo utworzonych społecznościach. Reformy spowodowały utratę wielu eksponatów muzealnych, kolekcji i dokumentacji projektowej, a także skomplikowały i pogorszyły wysiłki na rzecz ochrony dziedzictwa (społecznościom terytorialnym brakuje specjalistów i odpowiednich struktur instytucjonalnych).

Ogólnie rzecz biorąc, problemy Lwowa i jego potencjalnej aglomeracji dzielimy na związane z wiekiem, dziedziczne, zainfekowane (wprowadzone z zewnątrz) i wywołane nieprofesjonalnymi działaniami specjalistów. Problemy związane z wiekiem to przede wszystkim starzenie się i niszczenie infrastruktury inżyniernej. Problemy dziedziczne obejmują problem transportowy (przede wszystkim niewydolny system transportu publicznego) i zaległości w infrastrukturze społecznej. Wynika to z „tradycji” pozostawania w tyle za tempem rozwoju sieci oraz budowy i rozwoju nowych terytoriów, a także niedostosowania infrastruktury społecznej do rosnącego obciążenia. Zainfekowane to te, które powstały w wyniku zniszczenia obiektów przemysłowych i terytoriów oraz ich nieefektywnego wykorzystania. Istnieją również problemy spowodowane błędami ludzkimi.

W strukturze Lwowa i jego otoczenia cechy przestrzenne i instytucjonalne są nie zrównoważone: problemy społeczne, środowiskowe i gospodarcze są zaostrome²¹. Podkreślamy, że możliwości rozwoju Lwowa jako miasta koncentrują się w jego wysokim potencjale duchowym i intelektualnym, wartości architektonicznej i przestrzennej oraz estetyce środowiska, a także w położeniu geopolitycznym miasta. Trajektoria rozwoju aglomeracji powinna zapewnić intensywny wzrost wskaźnika harmonii na podstawie tworzenia i uwzględniania silnych instytucji społecznych. Aglomeracje powinny stać się nie tylko centrami rozwoju regionalnego i krajowego, ale także ośrodkami tworzenia skutecznych struktur społeczeństwa obywatelskiego.

Model organizacji przestrzennej i rozwoju aglomeracji lwowskiej. Wymagania instytucjonalne

Model aglomeracyjny oparty na założeniach teorii instytucjonalnej opiera się na następujących wymogach:

- 1) *celowość* – organizacja systemu, w którym kształtuje się potencjał celowego rozwoju. Środowisko brane pod uwagę przy tworzeniu aglomeracji jest integralnym systemem wieloskładnikowym. W pewnych warunkach nieefektywne elementy systemu są odłączane i stają się bardziej aktywne w poszukiwaniu nowych zasobów i warunków do efektywnego funkcjonowania. Sprawia to, że w pewnych okresach wskazane jest, aby poszczególne elementy systemu były autonomiczne. Dlatego w dzisiejszych dynamicznych warunkach na Ukrainie małe systemy są bardziej skuteczne, ponieważ szybciej reagują na zmieniające się sytuacje. W związku z tym istnieje obiektywny wymóg wyodrębnienia, ustrukturyzowania i rozwoju poszczególnych elementów systemu o różnym stopniu autonomii.

²¹ M. Habrel, *Do kontseptsiji „L'viv XXI st. velykyi i velychnyy”* [Odnosnie koncepcji „Lwów XXI w. wielki i wspaniały”, „Visnyk Natsional'noho universytetu «L'viv's'ka politehnika»”, seria „Arkhitektura”, 2020, nr 2(1), s. 123–132.

Instytucjonalizacja odgrywa ważną rolę w tworzeniu struktury tych elementów;

2) *opcje* – możliwe (w tym alternatywne) kierunki rozwoju aglomeracji i jej podsystemów. Brak alternatyw oznacza ślepy zaułek ewolucyjny. Rozwój systemów wiąże się z monitorowaniem i weryfikacją skuteczności wybranych rozwiązań. Wynika to z długotrwałości realizacji projektów planowania przestrzennego i złożoności wprowadzania zmian, a także nasycenia przestrzeni procesami słabo przewidywalnymi. Możliwymi sposobami spełnienia tego wymogu jest skrócenie czasu prognozowania oraz zwiększenie adaptacyjności systemu do zmian poprzez większą partycypację społeczności i instytucji społecznych;

3) *odkrywanie wyjątkowości* – na rozwój aglomeracji wpływają czynniki hamujące i przyspieszające, a wzrost efektywności jest zapewniony poprzez budowanie potencjału rozwojowego i zmniejszanie oporu. Jest to ułatwione przez odblokowanie wyjątkowości, gdzie komponent instytucjonalny staje się produktywną siłą rozwoju. Niektóre elementy rozwijają się bardziej efektywnie ewolucyjnie, podczas gdy inne zyskują największe przyspieszenie, kiedy działają w ramach systemu i poprzez wpływy zewnętrzne.

Ogólnie rzecz biorąc, system uzyskuje harmonijną organizację przestrzenną i efektywny rozwój wzdłuż ścieżki „najmniejszego oporu”, ujawniając wyjątkowość i wykorzystując efekty interakcji. Uzasadnione wymagania mają charakter instytucjonalny i są ze sobą wyraźnie powiązane. Ich pełne ujawnienie i zastosowanie wiąże się z jakościowymi zmianami w metodach badawczych i podejmowaniu decyzji. Spełnienie tych wymogów pozwoli na lepsze uwzględnienie złożonych i niejednoznacznych cech instytucjonalnych i procesów zachodzących na terytorium potencjalnej aglomeracji.

Zasady planowania przestrzennego i projektowania urbanistycznego ulegają ciągłej „deformacji” – czynniki formalne i regulatory organicznie łączą się z nieformalnymi i niematerialnymi. Proponowany model aglomeracji oparty na wymogach instytucjonalnych zakłada uznanie równorzędności tego, co materialne i niematerialne w uzasadnianiu decyzji przestrzennych, zmiany w sposobach strukturalizacji przestrzeni na podstawie przejawów uspołecznienia jej procesów w potencjalnej aglomeracji. Zatem przy reformowaniu osadnictwa w ramach aglomeracji wskazane jest zwiększenie liczby ośrodków węzłowych i usprawnienie parametrycznego szeregu instytucji społecznych w celu efektywnego wykorzystania potencjału przestrzennego.

Model, jako uproszczone odzwierciedlenie rzeczywistości i przyszłości aglomeracji lwowskiej wedle wymogów instytucjonalnych, obejmuje:

1) *wyrównanie jakości i warunków życia, co wiąże się z reformą i rozwojem sieci i systemów infrastruktury społecznej*. Ważne wskaźniki obejmują: koszty, wydajność, bezpieczeństwo, przyjazność dla środowiska i komfort, a także rozwój warunków dla alternatywnych systemów i rozwiązań. Centrum miasta i inne osiedla aglomeracji, niezależnie od ich wielkości i statusu, są uważane za wspólnotę społeczną. Komponent instytucjonalny jest ważnym czynnikiem kształtowania warunków życia w aglomeracji, ich zrównoważonego rozwoju, a elementy instytucjonalne (stowarzyszenia rodzinne, publiczne, twórcze i religijne, związki

młodzieżowe i zawodowe itp.) stają się ośrodkami rozwoju lokalnej infrastruktury, przemysłu pomocniczego i usług;

2) *rozwiązania przyjazne środowisku, renaturyzacja i ochrona przyrody* – eliminacja fragmentacji funkcjonalnej i przyrodniczej, która niszczy siedlisko, dzieli je na części składowe i pogarsza jakość życia. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne powinno dążyć do łączenia obszarów aktywnych ekologicznie, optymalizacji procesów zachodzących w miastach i środowisku oraz poprawy wzajemnych powiązań działań i organizacji przestrzennej. Określają one skalę i tempo rozwoju osiedli, infrastruktury i przestrzeni lokalnych. Ważnymi kwestiami są wybór optymalnych lokalizacji dla nowych inwestycji pod względem rzeczywistej powierzchni i form zagospodarowania, optymalizacja współdziałania działalności rekreacyjnej, leśnej i rolniczej;

3) *poprawa bezpieczeństwa środowiska i ochrona przed agresją, klęskami żywiołowymi i katastrofami spowodowanymi przez człowieka*. Kontrola społeczna, strukturyzacja i personalizacja przestrzeni, koordynacja cech przestrzennych i instytucjonalnych, a także ich treść, mają pozytywny wpływ na bezpieczeństwo i ochronę środowiska. Wiąże się to z rozmieszczeniem nowych ośrodków wojskowych i innych ośrodków ochrony, rewitalizacją obszarów zdegradowanych oraz rozwojem systemów podtrzymywania życia, infrastruktury i systemów zieleni.

Rozwiązania architektoniczne i urbanistyczne oraz techniki organizacji przestrzeni aglomeracji obejmują:

- zwiększenie elastyczności przestrzeni, co wiąże się z eliminacją nieefektywnych elementów i powiązań, uwolnieniem przestrzeni, jej rekultywacją i ponownym wykorzystaniem; zwiększenie rozproszenia struktury osadniczej; zwiększenie roli i funkcji drobnych elementów osadniczych; modularność budowy systemu przestrzennego aglomeracji jako tworzenie szkieletu i swobodne rozbudowywanie jego struktury;
- dynamizacja procesów w systemie poprzez regulację i koordynację cyklu życia (czasu trwania i amplitudy) elementów i podsystemów. Cykle są hierarchiczne, a ich strukturalną koordynację zapewnia pionowe podporządkowanie i koordynacja relacji w płaszczyźnie poziomej, a także szersze możliwości mobilności społecznej;
- ujawnienie cech systemu, określenie priorytetów rozwojowych i wyjątkowości aglomeracji w ogólnym systemie regionu, stopniowa respecjalizacja przestrzenna jej stref w systemie i otoczeniu, a także różnicowanie struktury przestrzennej według kryteriów instytucjonalności i roli w systemie osadniczym, specyfiki zarządzania oraz uwarunkowań historyczno-kulturowych;
- wzmacnianie integralności systemu poprzez „zacieranie” jednorodności i przenikania się funkcji, wypełnianie przestrzeni między „biegunami” rozwoju nowymi aktywnościami. Integralność przestrzenna aglomeracji obejmuje integrację funkcji i rozwiązanie kwestii „sąsiedztwa” terytoriów, ponieważ zarówno konflikty, jak i niewykorzystane rezerwy harmonizacji systemu koncentrują się w strefach węzłowych.

Instytucjonalne podejście do rozwoju przestrzennego aglomeracji lwowskiej obejmuje koordynację wzajemnych powiązań między krajobrazami naturalnymi,

przestrzeniami zurbanizowanymi i obszarami wiejskimi. Stworzy to dodatkowe warunki dla rozwoju i ożywienia miast i obszarów wiejskich, a także możliwości przywrócenia potencjału rekreacyjnego aglomeracji i optymalizacji miejskich procesów środowiskowych i społecznych. Usprawnienia systemu zarządzania gruntami i zagospodarowania przestrzennego powinny być dokonywane z uwzględnieniem wymogów prestiżu społecznego, specyfiki procesów oraz odpowiedniej intensywności potencjalnego wykorzystania. Aby zapewnić integralność naturalnych ram terytorium, należy unikać drobnego rozproszenia i amorficzności poszczególnych fragmentów terytorium, regulować obciążenie i rozwiązywać „skrzyżowanie” stref o różnej zawartości funkcjonalnej. Ze względu na różnorodność potencjalnej przestrzeni aglomeracyjnej niemożliwe jest uzasadnienie jednolitych metod rozwoju miejskiego i zarządzania lokalnymi terytoriami, ale wskazane jest zdefiniowanie ich dla każdego konkretnego typu krajobrazu i konkretnych sytuacji przestrzennych.

Wnioski

1. Głównym celem tworzenia aglomeracji nie jest rozszerzenie granic miasta w celu zwiększenia zasobów ziemi, ale poprawa komfortu życia mieszkańców i harmonijne współistnienie obszarów zurbanizowanych z przyrodą i otaczającymi je osadami. Ukraina znajduje się w stanie wojny i jednocześnie stoi przed wyzwaniami związanymi z przemianami wewnętrznymi, a potrzeba przywrócenia integralności terytorialnej i wzmocnienia rzeczywistej suwerenności państwa, stworzenia nowoczesnych systemów i skutecznego mechanizmu zapewnienia bezpieczeństwa narodowego stała się bardziej dotkliwa. Aglomeracja staje się ważna dla odbudowy państwa, intensyfikacji wykorzystania jego potencjału ludzkiego, zasobów, sieci i komunikacji oraz tworzenia biegunów wzrostu i efektów interakcji.

2. Podejście instytucjonalne i wymagania dotyczące rozwoju aglomeracji mają na celu: zwiększenie współczynnika uniwersalizacji przestrzeni; usprawnienie treści funkcjonalnych i procesów w systemie; harmonizację relacji między centrum miasta a otoczeniem; ujawnienie indywidualnych cech środowiska, jego geopolitycznych, regionalnych i lokalnych korzyści, zarówno dla poszczególnych elementów, jak i systemu jako całości; zmianę „zasad” i metod organizacji przestrzennej; rozszerzenie różnorodności węzłów i usprawnienie parametrów przestrzennych lokalnych osiedli. Pozwoli to na zwiększenie efektywności wykorzystania potencjału przestrzennego dla rozwoju aglomeracji.

3. W artykule przeanalizowano „sytuację” instytucjonalną w lokalnym systemie osadniczym Lwowa – charakterystykę, analizę i ocenę procesów instytucjonalnych w strefie podmiejskiej i centrum miasta. Na podstawie „praw” instytucjonalnych (systemów wiedzy, zasad, wartości, funkcji, oczekiwań, przekonań i założeń realizowanych przez instytucje społeczne – organizacje publiczne, rodziny, religijne i nieformalne stowarzyszenia obywateli) oraz ich „przejawów” w przestrzeni aglomeracyjnej, uzasadnione są propozycje projektów, które przyczynią się do wieloczynnikowej optymalizacji wzajemnych połączeń centrum i stref peryferyjnych, poprawy infrastruktury społecznej i inżynierskiej na wszystkich poziomach w celu rozwoju interakcji systemowych i rozwoju przestrzennego aglomeracji lwowskiej.

Bibliografia

- Bilokon Yu., *Rehional'ne planuvannya. Teoriya i praktyka* [Planowanie regionalne. Teoria i praktyka], Kyiv 2003
- Duranton G., Kerr W.R., *The logic of agglomeration*, „National Bureau of Economic Research”, 2015, nr w21452, https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/16-037_eb512e96-28d6-4c02-a7a9-39b52db95b00.pdf
- Dyomin M., Marshal T., Habrel M., *Vymohy y kryteriyi formuvannya mis'kykh ahlomeratsiynykh utvo-ren'. Dosvid Pol'shchi ta praktyka Ukrayiny* [Wymagania i kryteria kształtowania formacji aglomeracji miejskich. Doświadczenia Polski i praktyka Ukrainy], „Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya”, 2019, T. 55
- Habrel M., *Do kontseptsiyi „Lviv XXI st. velykyi i velychnyy”* [Oдноśnie koncepcji „Lwów XXI w. wielki i wspaniały], „Visnyk Natsional'noho universytetu «Lviv's'ka politekhnika», seria „Arkhytektura”, 2020, nr 2(1)
- Habrel M., *Przestrzenna organizacja systemów urbanistycznych. Podejście metodologiczne*, Łódź 2016
- Kompleksowa strategia rozwoju Lwowa 2012–2025, Lwowska Rada Miasta, Lwów 2011
- Korcelli-Olejniczak E., *Funkcje metropolitalne Berlina i Warszawy w latach 1990–2002. Współzależność pozycji w systemie miast Europy Środkowej*, Warszawa 2004
- Kudłacz M., *Rola metropolii w rozwoju regionalnym. Podstawowe założenia w ujęciu teoretycznym*, „Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie”, 2011, nr 868
- Kvurt V.L., Sytnyk Yu.Ye., *Velykyi Lviv [Wielki Lwów]*, Lviv 2020
- Markowski T., Marszał T., *Metropolie. Obszary metropolitalne. Metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, Warszawa 2006
- Materiały Planu Generalnego Lwowa, Lwowska Rada Miejska, Lwów 2008
- Niu F., Yang X., Wang F., *Formation of urban agglomeration and the process of its spatio-temporal expansion in China: in terms of industrial evolution*, „Chinese Geographical Science”, 2020, T. 30
- Noworól A., *Problemy i wyzwania dotyczące rozwoju obszarów metropolitalnych na przykładzie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*, „Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie”, 2014, nr 12(936)
- Ocasio W., Mauskapf M., Steele C., *History, society, and institutions: The role of collective memory in the emergence and evolution of societal logics*, „Academy of Management Review”, 2016, nr 41
- Palekha Yu.M., *Rehional'ne planuvannya. Metodychnyy posibnyk* [Planowanie regionalne. Podręcznik metodyczny], Kyiv 2020
- Panchenko T.V., *Politychna rehionalistyka* [Regionalizm polityczny], Kharkiv 2011
- Pidgrushnyi G.P., Denysenko O.O., *Mista-metropolisy yak novitnya forma terytorial'noyi orhanizatsiyi suspil'stva* [Miasta-metropolie jako najnowsza forma terytorialnej organizacji społeczeństwa], „Dosvid ta perspektyvy rozvytku mist Ukrayiny”, 2010, nr 18
- Sławiński T., *Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, Warszawa 2011, <https://mbpr.pl/studium-planu-zagospodarowania-przestrzennego-obszaru-metropolitalnego-warszawy/>
- Stepaniv O., *Suchasnyy Lviv. Putivnyk Lvova* [Współczesny Lwów. Przewodnik po Lwowie], L'viv 1992 (przedruk z 1943 r.)
- Yatsenko V.O., Korotkova T.M., Synhayivs'ka O.I., *Osoblyvosti formuvannya sil's'koho hromads'koho seredovyscha v protsesi administrativnoyi reformy* [Specyfika kształtowania wiejskiego środowiska publicznego w procesie reformy administracyjnej], „Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya”, 2022, nr 79
- Thornton P.H., Ocasio W.K., Lunsbury M., *Perspective on Institutional Logic: A New Approach to Culture, Structure, and Process*, Oxford 2012
- Urbanistychna Ukrayina: vepitsentri prostorovykh zmin* [Miejska Ukraina: w epicentrum zmian przestrzennych], red. Mezentsev K., Oliynyk Ya., Mezentseva N., Kyiv 2017

Wang M., Steele C.J., Greenwood R., *Mentalités and events: Historicizing institutional logics*, "Academy of Management Review", 2019, T. 44, nr 2, https://www.pure.ed.ac.uk/ws/files/76715567/WangEtalAMR2018Mentalit_sAndEvents.pdf

Vadimov V., *Osoblyvosti prostorovoho planuvannya vumovakh intehrovanoho rozvytku mist v Ukrayini* [Cechy planowania przestrzennego w warunkach zintegrowanego rozwoju miast na Ukrainie], Poltava 2019

Institutional approaches in research, spatial organisation and agglomeration development

Abstract

The aim of this publication is to explain the institutional component and justify the institutional approach (theory, methods and practical rules) in modelling the spatial development of agglomerations. The institutional component and processes within Lviv's local resettlement system are analysed, and the characteristics, analysis and assessment of the state of the suburban zone and the town centre are carried out. A detailed study and justification of the decision was carried out using the example of the Lviv agglomeration, the area of its potential creation and development. Poland's experience is used in the practice of creating agglomerations within Ukraine.

Keywords spatial planning | agglomeration organization and design | institutional logic | institutional approach | institutional requirements | Lviv agglomeration

Description of the problem

The gravity of the problems facing Ukraine today – the gradual loss of many regional centres as scientific, cultural and industrial centres as a result of war and destruction, and outdated methodological tools for spatial planning and urban planning of large territorial sites – makes the development of holistic concepts for the creation and spatial development of agglomerations even more urgent. Spatial planning encompasses the different elements (dimensions of space) and their interactions, which can create conflicts of interest, negatively affect ecological and social systems

or provide positive effects of interaction and harmonious development. We interpret spatial planning as an action to achieve spatial order and as a means to effectively develop territorial systems with different hierarchical levels.

The hypothesis formulated contains two assumptions:

- social institutions – public organisations, parties, administrative and legal services, social movements, families, religious and other civil unions – are of particular importance in agglomeration issues (justifying land-use and agglomeration development decisions). They create rules – principles, norms and decision-making procedures, form a system of moral and ecological imperatives, incentives and sanctions, influence people's behaviour and the organisation of the space of their life activities;
- polish experience in effective spatial planning, research and agglomeration shaping (metropolization and metropolitan effects) should be applied to Ukrainian practice, in particular in the spatial organisation and development of the Lviv agglomeration.

The approach proposed by the authors is based on institutional theory – the methods and rules of institutional logic¹: the system of knowledge, rules, values, functions and responsibilities, expectations, beliefs and assumptions implemented by social institutions. The functioning of the institution depends not only on civil law, but also on customary and ecclesiastical law. This approach shows the processes and behaviour of spatial systems from a different angle, creates the conditions

¹ P.H. Thornton, W.K. Ocasio, M. Lunsbury, *Perspective on Institutional Logic: A New Approach to Culture, Structure, and Process*, Oxford 2012.

for their development and is normalised by rules, values, cognitive assumptions, not just market forces and rational choice – creating a different type and structure of linkages and relationships. Institutional logic makes it possible to understand the worldview, beliefs and behaviour of social groups and other aspects of agglomeration issues, to describe processes, interpret contexts, explain the interaction of elements and the effectiveness of decisions². Although the institutional approach partly limits the generalisability of the analysis, it provides sound knowledge for justifying effective spatial decisions at different hierarchical levels and in different contexts. In schools, for example, during career guidance, meetings and talks in the creative unions (league of creative unions), public organisations allow a generalised assessment of the situation to be obtained and the requirements and visions of large groups of people regarding the agglomeration and its spatial development to be shaped.

The aim of this publication is to understand the institutional component and justify the institutional approach (theory, methods and practical rules) in modelling the spatial development of agglomerations. A detailed study and justification of the decision was carried out using the example of the Lviv agglomeration, the area of its potential creation and development. Poland's experience is used in the practice of creating agglomerations within Ukraine.

Investigation of the problem

The issue of agglomeration development is relevant for post-war Ukraine under conditions of increasing spatial chaos – unsystematic movements and uncontrolled migration, problems of destruction and reconstruction, as well as the creation of conditions of security and state protection for the future. This is an opportunity to build

an effective spatial structure of the state, its reconstruction and development, in which agglomerations will act as structuring centres of the region and the state. Among the studies on the systemic nature of Ukraine's national and local settlement systems, urban agglomerations and the spatial development of large cities as potential centres of their formation, we distinguish the work of Ukrainian scientists in the post-Soviet period – Yu. Bilokon³, M. Dyomin, M. Habrel⁴, O. Synhayivska, V. Yatsenko and T. Korotkova⁵, V. Vadimov⁶, K. Mezentseva⁷, T. Panchenko⁸, Yu Palecha⁹, H. Pidgrushny, O. Denysenko¹⁰.

Among Polish scientists, agglomerations are actively studied by E. Korcelli-Olejniczak¹¹,

³ Yu. Bilokon, *Rehional'ne planuvannya. Teoriya i praktyka* [Regional planning. Theory and Practice], Kyiv 2003.

⁴ M. Dyomin, T. Marshal, M. Habrel, *Vymohy y kryteriyi formuvannya mis'kykh ahlomeratsiynykh utvoren'. Dosvid Pol'shchi ta praktyka Ukrayiny* [Requirements and criteria for the formation of urban agglomerations. Polish experience and Ukrainian practice], „Sukhasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya”, 2019, vol. 55, pp. 205–226.

⁵ V.O. Yatsenko, T.M. Korotkova, O.I. Synhayivs'ka, *Osoblyvosti formuvannya sil'skoho hromads'koho seredovyshcha v protsesi administratyvnoyi reform* [Specifics of forming the rural public environment in the process of administrative reform], „Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya”, 2022, no. 79, pp. 463–472.

⁶ V. Vadimov, *Osoblyvosti prostorovoho planuvannya vumovakh intehrovanoho rozvytku mist v Ukrayini* [Features of spatial planning under conditions of integrated urban development in Ukraine], Poltava 2019.

⁷ *Urbanistychna Ukrayina: vepitsentri prostorovykh zmin* [Urban Ukraine: at the epicentre of spatial change], ed. K. Mezentsev, Ya. Oliynyk, N. Mezentseva, Kyiv 2017.

⁸ T.V. Panchenko, *Politychna rehionalistyka* [Political regionalism], Kharkiv 2011.

⁹ Yu.M. Palekha, *Rehional'ne planuvannya. Metodychnyy posibnyk* [Regional planning. Methodological manual], Kyiv 2020.

¹⁰ H.P. Pidhrushnyy, O.O. Denysenko, *Mista-metropolisy yak novitnya forma terytorial'noyi orhanizatsiyi Suspil'stva* [Cities-metropolises as the newest form of territorial organisation of society], „Dosvid ta perspektyvy rozvytku mist Ukrayiny”, 2010, no. 18, pp. 65–78.

¹¹ E. Korcelli-Olejniczak, *Funkcje metropolitalne Berlina i Warszawy w latach 1990–2002. Współzależność pozycji w systemie miast Europy Środkowej*, Warszawa 2004.

² W. Ocasio, M. Mauskopf, C. Steele, *History, society, and institutions: The role of collective memory in the emergence and evolution of societal logics*, “Academy of Management Review”, 2016, no. 41, pp. 676–699.

T. Markowski and T. Marszał¹², T. Sławiński¹³, M. Kudłacz¹⁴, A. Noworól¹⁵. The emergence of urban agglomerations and their expansion processes in countries with dynamic urbanisation, in particular China, are studied by F. Niu, H. Yang and F. Wang¹⁶. G. Duranton and W.R. Kerr¹⁷ outline the conceptual framework and methodological assumptions for town-making, empirical research and the use of data from an industrial evolution (firm performance) perspective to compare cities and different industries.

General characteristics of spatial planning of Ukraine, applied methods and indicators of spatial organization and agglomeration development

Academic studies and spatial planning practice in Ukraine are based on: 1) national, regional and local strategies; 2) systemic approaches and coordination of socio-economic, sectoral, environmental and other policies; 3) the importance of research and theory in justifying decisions; 4) monitoring coordination processes and making changes to objectives, plans and projects of different levels and content; 5) the use of models and simulations. Today, the vertical hierarchy (state

– region – district – settlement) is changing, document development is being formalised – not formal requirements, but the community (municipality) is becoming the basis for spatial planning in the state.

The development of territorial systems is determined by the requirements of sustainable development, understood as ‘creation, conservation and utilisation of spatial potential’ on the basis of the principles and laws of harmonious functioning of the environment, humans and their activities. It is recognised that social concepts are important: equity, territorial cohesion, social relations, welfare, etc. With the transition to new forms of socio-economic relations and decentralisation, state control and coordination of spatial policy and management at different hierarchical levels is weakening, and contradictions between substantive and procedural components are intensifying. The new requirements for spatial development are: rethinking the goals, objectives and justifications; evaluating and selecting effective development projects at different levels; strengthening the ability to find consensus among stakeholders; effectively managing development and coordinating activities in the dynamic conditions of the present and the future. The conceptual approach to spatial planning and urban planning has changed – the ‘bottom-up’ approach is becoming dominant, and in spatial planning, the development of documentation at the territorial community level is becoming decisive. In the urban planning and practice community, the raw-directive approach, based on statistical information, will continue to dominate.

In practice, there are requirements and indicators for the inclusion of territories in agglomerations, the spatial organisation and the development of agglomerations. The system of indicators for the study, delimitation and design of agglomerations is divided into three groups: 1) inner town – number of inhabitants in the inner town (may vary depending on spatial conditions); economic potential, employment prospects and number of jobs (number of employed in the inner town should exceed 40% of the total number of

¹² T. Markowski, T. Marszał, *Metropolie. Obszary metropolitalne. Metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, Warszawa 2006.

¹³ T. Sławiński, *Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, Warszawa 2011, <https://mbpr.pl/studium-planu-zagospodarowania-przestrzennego-obszaru-metropolitalnego-warszawy/>

¹⁴ M. Kudłacz, *Rola metropolii w rozwoju regionalnym. Podstawowe założenia w ujęciu teoretycznym*, „Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie”, 2011, no. 868, pp. 47–64.

¹⁵ A. Noworól, *Problemy i wyzwania dotyczące rozwoju obszarów metropolitalnych na przykładzie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*, „Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie”, 2014, no.12(936), pp. 79–93.

¹⁶ F. Niu, X. Yang, F. Wang, *Formation of urban agglomeration and the process of its spatiotemporal expansion in China: in terms of industrial evolution*, “Chinese Geographical Science”, 2020, vol. 30, pp. 532–543.

¹⁷ G. Duranton, W.R.Kerr, *The logic of agglomeration*, “National Bureau of Economic Research”, 2015, now21452, https://www.hbs.edu/ris/Publication_Files/16-037_eb512e96-28d6-4c02-a7a9-39b52db95b00.pdf

employed in the agglomeration); development of the social infrastructure of the central town; real estate market); 2) the suburban zone as an area of potential agglomeration – settlement pattern, presence of urban settlements as potential growth centres; number and population density of the suburban area; population structure and ratio of the population of the suburban zone to the town centre; employment structure; socio-demographic processes; continuity of construction; prevalence of urban lifestyle; ‘neighbourhood’ of territorial communities; economic activities in the suburban zone; income of municipal budgets; development of transport infrastructure in areas adjacent to the town centre; quality of the environment, difference in the ecological condition of the centre and the surroundings; 3) links of the town with the centre and suburban areas – migration processes (direct and reverse migration and circular, internal and external migration); communication accessibility of the centre; integration of life activities and labour market of the town centre and surrounding areas, including agricultural (land structure, supply system of the town centre with products); share of employed in the town centre and suburban areas; functional connectivity (intensity of business, domestic and recreational trips).

The following methods are used to study and design agglomerations: graphoanalytical, functional, sociological, statistical and other methods. To define the boundaries (delimitation), the following are used: isochromes by accessibility of the town centre, graphs, clusters and interconnections of settlements, spatial correlations, gravities (taking into account the potential of the elements, the distance between them and the ‘resistance’ of the space), examination of similarities and differences in relationships. In the research and justification of design decisions related to agglomeration problems, non-deterministic tasks related to the poor predictability of many processes and phenomena are not sufficiently taken into account. Thus, unlike social surveys and questionnaires of individual respondents, surveys in public

institutions (public groups and associations) reduce the emotional component (the mood of the person at the time) and allow the assessment of the collective ‘mood’ and attitude of local groups, including communities, towards the issue raised.

The institutional tradition has a deep history in Ukrainian cities and territories – starting with self-government on the basis of Magdeburg law, craft workshops, church brotherhoods, many social groups formed on the basis of self-organisation, and various ethnic associations of the population. The role of ethnic communities and craftsmen’s workshops was great not only in the Middle Ages, but also during the Second World War, when, according to statistics, there were (as of May 1942) 5,313 craft enterprises in Lviv, of which 58 were German (1%), 554 Ukrainian (10%), 942 Polish (18%), and 3769 Jewish (71%). Newly incorporated communities have increased the number of craft workshops¹⁸. Confraternities existed in churches, in particular in the 16th century Church of the Assumption in Lviv, where the Stauropegion confraternity, the national centre of Ukrainians in the town, was active, developing culture, education, printing and museology. This system survived until the era of Soviet totalitarianism. In today’s environment, attempts are being made to strengthen the institutionalisation associated with the idea of civil society. The issues of regionalisation, agglomeration, cities and local settlement systems, as well as the location and organisation of public space for social life should play a special role here.

Justification of the scientific provisions of the institutional approach. Research and modelling methods for agglomeration development

According to the authors, the development of agglomeration systems depends not only on urban planning and natural conditions, but above all on people – their behaviour and motivations,

¹⁸ O. Stepaniv, *Sukhasnyy Lviv. Putivnyk Lvova* [Contemporary Lviv. Guide to Lviv], Lviv 1992 (reprinted 1943).

including the satisfaction of common needs, mentality and historical experiences of civic life and social institutions. Given the scientific record of urban development and settlement systems, as well as the increasing spatial chaos and destruction caused by war, the requirement to adapt to the new situation and find ways to develop cities and territorial systems in the face of depopulation, spatial chaos and future security problems is becoming increasingly important. New realities create new problems, but also the potential for the development of territories that have an implicit or even reverse manifestation and are linked to institutionality and social institutions.

We justify the system of indicators and methods for confirming the validity of agglomeration spatial development decisions with the idea of institutionality and institutional logic. We consider agglomeration as a systemic process, focusing on its behaviour. In order to justify the space indicators, the methodological provisions for the organisation and development of the local settlement system, which is considered as a potential territory for the formation of agglomerations, are applied to the multidimensionality of urban space. There are five vectors: people (L), functions (F), conditions (U), geometry (G), time (T)¹⁹. Five groups of variables were considered. The first group of characteristics refers to the person and includes needs, goals, priorities, capabilities; the second group includes functions (external, internal, infrastructural coordination of functions, production, maintenance and functional stability); the third group includes living and working conditions (natural resources, constraints, obstacles, resources, requirements); the fourth group includes system geometry (settlement, centres of gravity, planning configurations, distances, network development); the fifth group includes temporal characteristics (process speed, cycle time, synchronisation of connections, legacy). The

structure of the elements and dual interactions of the process space is structured in Table 1.

Triple vector combinations outline a space of three-dimensional interactions. These combinations highlight features related to the institutional component in agglomeration processes: conditions of people, tangible and intangible resources at work; dynamics (change) of employment; conditions of movement of people in the process of performing functions; distribution structure of objects of attraction; dynamics of employment and processes; condition of resources and conditions of meeting needs; dynamics of conditions and resources; changes in functions in space; intensity of settlement; changes in living conditions. The quadruple interactions of the five-dimensional urban space imply the establishment of one of them. When determining, for example, the dimension of time, the spatial situation is assessed for a specific (fixed) time. Establishing other dimensions provides a generalised description of the social, demographic and functional processes in the system and their consequences. The full set of space characteristics is created in a five-dimensional combination and is assessed by an integral harmony index, which includes institutional characteristics and indicators of usability, comfort, efficiency, environmental friendliness, aesthetics and process safety in the system.

The use of a five-dimensional model of urban space allows: 1) systematise the characteristics of agglomeration processes in the context of institutional theory and logic – family, social movements, parties, public associations (religious, youth, professional); 2) understand the principles, values, functions, responsibilities, beliefs implemented by public institutions; 3) refine methodological tools for the study of spatial organisation and agglomeration in the context of institutionality; 4) set priorities according to social needs and institutional requirements, as well as a specific sequence of implementation of activities. High consistency eliminates the need for compensators (stocks, stores, reserves) and has a positive impact on the efficiency of the system's spatial potential.

¹⁹ M. Habrel, *Przestrzenna organizacja systemów urbanistycznych. Podejście metodologiczne*, Łódź 2016.

Vectors and interactions	Content of dimensions and characteristics of their interaction
L – human dimension	structure, objectives, needs, priorities, opportunities
F – functions	manufacturing, services, recreation, consistency of functions
U – conditions	natural resources, facilities, requirements, constraints, obstacles
G – geometric development	networks, distances, planning configurations, settlements, centres of attraction
T – time	cycle, heritage, synchronisation of links, speed of processes
LF	functional needs, employment, efficiency of function, functional sufficiency
LU	traffic conditions, safety, quality of service
LG	population density, distribution of population in the territory, travel distances
LT	social dynamics, time priorities, changing needs
FU	conditions of function, technological level, environmental impact
FT	efficiency, dynamics of functions, level of infrastructure development, functional stability, timeliness of service provision
FG	functional structure of the territory, length of the network, development of links to the centre, heterogeneity of the network
UG	distribution of conditions, geometrical characteristics of the territory, special regime zones
UT	temporal dynamics of conditions, intensity of movement, stability of conditions
GT	network change over time, network stability

Table 1. Characteristics and pairwise interactions of the dimensions of the potential agglomeration space (institutional context)

Spatial situation and processes in the territory of the potential Lviv agglomeration. Institutional component

Spatial organisation of agglomeration means ensuring the harmonious integrity of the local settlement system – improving the structure of space (spatial order), the relations between dimensions; identifying and effectively developing new (investment-attractive) territories; protecting the natural and historical environment; stimulating socio-economic processes; coordinating investment, coordination, control and protection tasks of territory management. This understanding of spatial development tasks is the basis for research into the potential of the territory for agglomeration development.

As the centre of the western region of Ukraine, Lviv is currently inefficient and lacks sufficient internal resources for development – it cannot preserve its historical heritage, create

the necessary urban infrastructure and adequate comfort for residents and tourists. At the same time, administrative-territorial reform and decentralisation create opportunities for agglomeration (interaction effects) for the coordinated development of the town and suburban areas and for a more efficient use of their spatial potential. The study included: analysis of project materials, field research and institutional research.

1. The following project materials were used and analysed (Fig. 1): a) the concept of 'Greater Lviv' by I. Drexler (1919), b) the German plan of Lviv (1943) and the thirty-kilometre belt of influence of the town based on the research and proposals of Olena Stepaniv; c) the general scheme of territorial planning of Ukraine (2002), which defines the place and spatial solution of the Lviv region as a supra-regional settlement system; (d) territorial planning schemes of the Lviv region that identify and outline the vision of the

Lviv taxon as a supra-regional settlement system, which identifies the place and spatial solution of the Lviv region as a supra-regional settlement system; (e) territorial planning schemes of the Lviv region that identify and outline the vision of the Lviv taxon as the territory of the potential Lviv agglomeration (2009.); (f) general plans of the Lviv region (2009); (g) general plans of Lviv with proposals for the landscape and spatial organisation of its suburban zone – planning project for a group of administrative districts in Lviv's sphere of influence (1982); (h) 'Greater Lviv' urban planning system and suburban settlement zone for the general plan of Lviv (2001); (i) creation of the Lviv region (2009) and the territorial community of the town of Lviv (2021). Overall, the analysis covered the main spatial and institutional factors and identified their impact on the spatial structure of the agglomeration (Greater Lviv, 2020). The origins, processes and their location – settlement elements, migration directions, communication systems, etc. – were studied.²⁰

Lviv's sphere of influence was scientifically justified and designed in 1982 – planning of a group of districts in Lviv's sphere of influence (Lviv branch of Dipromisto). Labour, cultural, internal and economic links were analysed. Urbanisation and land use zones have been identified for urban planning purposes within the potential agglomeration, which are of common interest to the town centre and neighbouring communities. This zone comprised 12 regions of the then existing administrative division of the oblast and, in terms of boundaries, coincided with the supra-urban settlement system of Lviv as defined in the General Scheme of Planning of the Territory of Ukraine (2002). It is therefore considered relevant 20 years after its creation and coincides with the boundary of the Lviv urban agglomeration, which is defined in the Regional Territory Planning Scheme (2009). In our opinion, it remains relevant and

most justified to this day, and some of the provisions of this document should be used to justify the agglomeration formation model that is being implemented at the behest of the Lviv Regional Council (2023).

The first belt of urbanisation, adjacent to Lviv and connected to the town by a common transport, engineering and social infrastructure, forms a continuous urbanised environment that is interpreted as the urban system of 'Greater Lviv', comprising 22 villages, 2 urban-type settlements – Bryukhovychi and Rudno, as well as the cities of Vynnyky and Dubliany. The development of the 'Greater Lviv' urban system envisages the creation of: a transport framework (the western, southern and south-eastern directions are considered promising); housing development – in the suburban zone it is proposed to build a housing estate and settle 70,000 inhabitants there; environmental priority – preservation, protection and recreational use of the natural complex of the suburban zone, its connection to the natural system of the town; reform of the town's industrial complex with priority for light industry and high-tech production.

An analysis of urban and planning documents related to the potential Lviv agglomeration over the last hundred years has shown that experts have developed effective solutions for its spatial organisation and development. However, in recent decades the achievements of their predecessors have been ignored, exacerbating the problems in and around the town centre. The main reasons for this are the rejection of the knowledge, principles, values, functions and responsibilities associated with public institutions, the lack of professionalism of local authorities and the ignoring of professional development and design solutions in urban management.

2. The processes and changes in Lviv and its surroundings in the post-Soviet period, the most important events, projects and realisations (investments) that influenced the relations between the town and its surroundings are analysed in detail. In particular: administrative-territorial

²⁰ Materials of the Lviv General Plan, Lviv Town Council, Lviv 2008; Comprehensive Strategy for Lviv Development 2012-2025, Lviv Town Council, Lviv 2011.

reform, decentralisation and the creation of the Lviv Territorial Community (a change in the 'relationship' between the town and its surroundings); the inscription of Lviv on the UNESCO World Heritage List; the development of tourist and hotel-recreational infrastructure; the visit of Pope John Paul II to Lviv; the co-organisation of the Euro 2012 European Football Championships; the approval of a new town development plan; the destruction of the industrial potential of the town centre; the change in the environmental situation and increasing anthropopressure on the town and its surroundings; the loss of the only unified town centre. These and other processes taking place in and around the town include an institutional component, causing direct or indirect spatial changes in the territory.

We take a closer look at some landmark projects and implementations that have had an ambiguous impact on agglomeration and institutional processes:

- (a) construction of an airport to improve connections with the outside world (Fig. 2a). Of the possible options, the redevelopment and construction of a new terminal on the basis of the existing one was realised. This has created development constraints and the airport remains a local airport in terms of its characteristics, with only one runway and development constraints. The airport restricted Lviv's development towards the south-west. Of course, it will remain a local airport in the future and the construction of an international airport in the western region of Ukraine will become relevant again;
- (b) reconstruction of Palace Square at the main railway station in Lviv (Fig. 2b), which must be regarded as an incorrect decision – the integral architectural complex of the station buildings and the square has been destroyed. The problems of suburban and international stations have not been solved and opportunities for their development have been blocked. The reasons are again institutional: the town authorities failed to come to an agreement

with Ukrzaliznytsia as the owner of large areas (former warehouses and outbuildings) in the immediate vicinity of the station complex. The territory of the former warehouses, located next to Station Square, is used inefficiently, although it has promising potential for the development of public facilities and transport infrastructure. Its use would help solve the transport problem in this part of the town (Pryvokzalny district), not only to 'optimise' traffic in the square in front of the station, but also to create the conditions for the construction of an international railway station in the northern part, creating a 'two-station' complex. It would also improve transport links within the Lviv agglomeration;

- (c) the destruction of the industrial complex (Fig. 2c) and labour market in the town centre and the loss of its attractiveness for employment. This process is accompanied by a dynamic increase in the rate and volume of new housing construction (Fig. 2d). The phenomenon of 'formal' urbanisation is emerging – there is an increase in the volume of residential properties on the market, attracting new residents to the town but not creating the conditions for their activity, which is close in essence to 'pretend' urbanisation – as an increase in the number of urban residents without ensuring a high quality of living conditions.

Unlike slums in poor countries (Africa, Latin America, Russia), which grow in large cities in the absence of adequate infrastructure, Ukraine's large cities are experiencing an overheated housing market and a lack of jobs and working conditions, as well as a decline in investment attractiveness (departure of skilled staff to other countries, destruction of engineering and technical education and science). The phenomenon is institutional in nature – ignoring social phenomena and institutional actors.

Following the creation of the Lviv Town Territorial Community, investment activity was intensified in suburban areas, mainly in the interests

of the town centre. Thus, between the motorway and the railway line towards Rawa Ruska and the Polish border, near the villages of Kunyn and Bir Kunynskiyi, a proposal was agreed for the location of a waste processing plant for Lviv and the potential agglomeration in a logistically favourable location. The area is part of the unique natural landscape system of the Roztocze, but environmental studies and requirements have been formally carried out, public bodies have not been involved in the discussion, and the proposal has been developed without a Comprehensive Land Use Plan for this community.

Today, investors coming to the region and looking for a place to locate production are no longer interested in cheap labour and favourable urban conditions (proximity to motorways or power lines), but in skilled, responsible, highly motivated employees of future companies with experience in European countries. Attention is paid to institutional characteristics, such as the number of married and divorced families; the structure of those who have worked abroad for a long time and in which fields of activity; the number of believers; the number of children in the family, etc. The potential investor believes that employees from believing families with many children will work better (family support, subject to adequate remuneration). The small towns and villages of a potential agglomeration create a specific institutional landscape – slow pace of life, disregard for environmental safety, social passivity.

3. The analysis of the spatial situation in terms of institutional components included sociological surveys in schools, public associations, trade unions and participation in village meetings, which made it possible to summarise the public's position on the issues analysed (Table 2). The conclusions are the result of two years of observation and analysis of the positions of various institutions on urban development and spatial planning in and around the town centre.

The authors examine the economic system and material conditions, the social and spiritual sphere of life, political processes and more.

They compare spatial features and institutional processes. ***Spatial indicators of a potential agglomeration include:*** *functional* – the rate of new construction, the state of suburban settlement centres; *planning* – the quality of communications, the development of the public transport system; *composition and landscape* – the structure of open spaces, their scale; *aesthetic* – the quality of the landscape, the state of development and landscaping, the preservation of natural areas. ***Institutional features and changes include:*** *geopolitical* – opening of borders, ideological component, increase in migration; *socio-demographic* – depopulation of settlements, social diversification; *activity* – property reform, change in employment structure, transition to new management systems; *moral and ethical* – formation of new values and traditions; *administrative and legal* – administrative reforms, change in management of territories, redistribution of responsibilities and powers.

According to a general assessment of the situation obtained from various institutions, following the creation of the territorial community of the town of Lviv and as a result of activities aimed at creating the Lviv agglomeration, negative and positive consequences stand out. Negative assessments include:

- the town's neglect of 'shuttle' migration (transport infrastructure designed for this category of arrivals is not developed);
- disregard for the needs of the population of the annexed areas and local communities (no amalgamation effect);
- fear of the town centre from the opinion leaders of neighbouring territories, most of whom believe that the incorporation was carried out in violation of the law;
- formality of social research instead of analysing real spatial situations and drawing opportunistic conclusions in favour of the centre;
- lack of understanding of social processes and relations in suburban areas by the town centre, which are covered up by fashionable slogans about the 'benefits of integration'.

Nº	Assessment indicator quality of space	Penalty
1.	Quality of life in the town	3.21
2.	The attachment of local residents to the town centre	4.05
3.	Infrastructure and public transport of the potential agglomeration	3.13
4.	Behavioural culture and social safety	2.97
5.	Cycling infrastructure	2.95
6.	Improvement and condition of common infrastructure	3.1
7.	Assessment of accessibility to healthcare facilities	3.57
8.	State of the environment in the town	2.72
9.	Leisure opportunities in the suburban area	3.22
10.	Leisure opportunities in and around the town	3.94
Assessment indicator institutional activities and interactions		
11.	Mayor of Lviv	3.02
12.	Deputies of the Lviv Town Council	2.61
13.	Municipal departments and offices	2.75
14.	Lviv Regional Council	2.79
15.	Police in and around the town centre	2.42
16.	Personal weight in the community	3.16
17.	Satisfaction with the level of psychological comfort in the community	3.32
18.	Conditions for self-fulfilment	3.82
19.	Relationship to social groups	3.18
20.	Social well-being and spiritual comfort	2.34

Table 2. Integral assessment of the quality of the space and functioning of the institutional systems of the town centre and its surroundings (on a five-point scale)

The consolidation of rural administrative districts as a result of the administrative-territorial reform and the abolition of a significant number of district councils changed the institutional system of the state and public institutions, especially those related to the preservation of historical heritage, changing powers, transferring artefacts, urban planning and other documentation to be preserved and used in the newly created communities. Reforms have resulted in the loss of many museum artefacts, collections and project documentation, and have complicated and worsened heritage conservation efforts (territorial

communities lack specialists and appropriate institutional structures).

In general, we divide the problems of Lviv and its potential agglomeration into age-related, hereditary, infected (introduced from outside) and caused by unprofessional actions of professionals. Age-related problems are primarily ageing and the destruction of engineering infrastructure. Legacy problems include a transport problem (primarily an inefficient public transport system) and a backlog in social infrastructure. This is due to 'tradition' of lagging behind the pace of network development and the construction and development of

new territories, as well as the inadequacy of social infrastructure to cope with the growing burden. The infected are those that have resulted from the destruction of industrial facilities and territories and their inefficient use. There are also problems caused by human error.

In the structure of Lviv and its surroundings, spatial and institutional features are unbalanced: social, environmental and economic problems are exacerbated²¹. We emphasise that Lviv's potential as a town is concentrated in its high spiritual and intellectual potential, the architectural and spatial value and aesthetics of its environment, and the town's geopolitical location. The agglomeration's development trajectory should ensure an intensive increase in the harmony index based on the creation and consideration of strong social institutions. Agglomerations should become not only centres of regional and national development, but also centres for the creation of effective civil society structures.

Model of spatial organisation and development of the Lviv agglomeration. Institutional requirements

The agglomeration model based on the assumptions of institutional theory is based on the following requirements:

1) *Purposefulness* – the organisation of the system in which the potential for purposeful development is shaped. The environment considered for agglomeration is an integral multi-component system. Under certain conditions, inefficient parts of the system are disconnected and become more active in the search for new resources and conditions to function efficiently. This makes it advisable for the individual components of the system to be autonomous at certain times. Therefore, in today's dynamic conditions in Ukraine, small systems are more

effective because they react more quickly to changing situations. Consequently, there is an objective requirement to separate, structure and develop the different elements of the system with varying degrees of autonomy. Institutionalisation plays an important role in structuring these elements;

2) *Options* – is a requirement and identifies possible (including alternative) developments for the agglomeration and its subsystems. The absence of alternatives means an evolutionary dead end. Systems development involves monitoring and verifying the effectiveness of the chosen solutions. This is due to the lengthy duration of spatial planning projects and the complexity of implementing change, as well as the saturation of space with processes that are poorly predictable. Possible ways to meet this requirement are to reduce forecasting time and make the system more adaptive to change through greater participation of communities and social institutions;

3) *discovering uniqueness* – agglomeration development is influenced by inhibiting and accelerating factors, and efficiency gains are provided by building development potential and reducing resistance. This is facilitated by the unlocking of uniqueness, where the institutional component becomes a productive force for development. Some elements develop more efficiently evolutionarily, while others gain the greatest acceleration when operating within the system and through external influences.

Overall, the system achieves harmonious spatial organisation and efficient development along the path of 'least resistance', revealing uniqueness and exploiting interaction effects. The legitimate requirements are institutional in nature and are clearly interrelated. Their full disclosure and application involves qualitative changes in research methods and decision-making. Meeting these requirements will allow the complex and ambiguous institutional features and processes of the potential agglomeration territory to be better taken into account.

²¹ M. Habrel, *Do kontseptsii 'Lviv XXI st. velykyi i velychnyy'* [Concerning the concept „Lviv XXI c. great and magnificent“], „Visnyk Natsional'noho universitetu 'Lvivs'ka politekhnika“, series „Arkhitektura“, 2020, no. 2(1), pp. 123-132.

The rules of spatial planning and urban design are constantly 'deforming' – formal factors and regulators organically merge with informal and intangible ones. The proposed agglomeration model based on institutional requirements implies recognition of the equivalence of the tangible and intangible in justifying spatial decisions, changes in the ways in which space is structured based on the manifestation of its socialised processes in the potential agglomeration. Thus, when reforming settlements within an agglomeration, it is advisable to increase the number of nodal centres and improve the parametric array of social institutions in order to make effective use of spatial potential.

The model, as a simplified reflection of the reality and future of the Lviv agglomeration according to institutional requirements, includes:

- 1) *the equalisation of quality and living conditions, which involves the reform and development of social infrastructure networks and systems.* Important indicators include: cost, efficiency, safety, environmental friendliness and comfort, as well as the development of conditions for alternative systems and solutions. The town centre and other neighbourhoods of the conurbation, regardless of their size and status, are considered a social community. The institutional component is an important factor in shaping the agglomeration's living conditions, their sustainability, and the institutional elements (family, public, creative and religious associations, youth and professional associations, etc.) become centres for the development of local infrastructure, support industries and services;
- 2) *Environmentally friendly solutions, renaturalization and nature conservation* – eliminating functional and natural fragmentation that destroys the habitat, divides it into its constituent parts and degrades the quality of life. Spatial planning and development should aim to link ecologically active areas, optimise urban and environmental processes and improve the

interconnectedness of activities and spatial organisation. They determine the scale and pace of development of settlements, infrastructure and local spaces. Important issues are the selection of optimal locations for new developments in terms of actual acreage and forms of development, optimising the interaction of recreational, forestry and agricultural activities;

- 3) *improving environmental safety and protection against aggression, natural and man-made disasters.* Social control, the structuring and personalisation of space, the coordination of spatial and institutional features, as well as their content, have a positive impact on safety and environmental protection. This involves the deployment of new military and other security centres, the revitalisation of degraded areas and the development of life support, infrastructure and green systems.

Architectural and urban planning solutions and techniques for organising agglomeration spaces include:

- increasing the flexibility of space, which involves eliminating inefficient elements and links, freeing up space, reclaiming and reusing it; increasing the dispersion of the settlement structure; increasing the role and function of small settlement elements; modularity in the construction of the spatial system of agglomerations as the creation of a backbone and the free expansion of its structure;
- dynamizing processes in the system by regulating and coordinating the life cycle (duration and amplitude) of components and subsystems. The cycles are hierarchical and their structural coordination is ensured by vertical subordination and coordination of relationships horizontally, as well as wider opportunities for social mobility;
- revealing the characteristics of the system, defining the development priorities and uniqueness of the agglomeration in the overall system of the region, gradual spatial re-specialisation of its zones in the system and

surroundings, as well as differentiation of the spatial structure according to the criteria of institutionality and role in the settlement system, character of management and historical and cultural conditions;

- reinforcing the integrity of the system by 'blurring' homogeneity and interpenetration of functions, filling the space between the 'poles' of development with new activities. The spatial integrity of agglomeration includes the integration of functions and the resolution of 'neighbourhood' issues of territories, as both conflicts and untapped reserves of system harmonisation are concentrated in nodal zones.

The institutional approach to the spatial development of the Lviv agglomeration includes the coordination of the interrelationships between natural landscapes, urbanised spaces and rural areas. This will create additional conditions for the development and revitalisation of towns and rural areas, as well as opportunities to restore the recreational potential of agglomerations and optimise urban environmental and social processes. Improvements to the land management and development system should be made taking into account the requirements of social prestige, character of processes and appropriate intensity of potential use. In order to ensure the integrity of the natural framework of the territory, it is necessary to avoid the fine dispersion and amorphousness of the different parts of the territory, to regulate the load and to resolve the 'intersection' of zones with different functional content. Due to the diversity of potential agglomeration space, it is impossible to justify uniform urban development and management methods for local territories, but it is advisable to define them for each specific landscape type and specific spatial situations.

Conclusions

1. The main purpose of creating agglomerations is not to extend the town boundaries in order to increase land resources, but to improve

the well-being of the inhabitants and the harmonious co-existence of urbanised areas with nature and the surrounding settlements. Ukraine is in a state of war and at the same time facing the challenges of internal transition, and the need to restore territorial integrity and strengthen the real sovereignty of the state, create modern systems and an effective mechanism to ensure national security has become more acute. Agglomeration becomes important for rebuilding the state, intensifying the use of its human potential, resources, networks and communications, and creating growth poles and interaction effects.

2. The institutional approach and requirements for agglomeration development aim to: increase the universality factor of the space; improve the functional content and processes in the system; harmonise the relationship between the town centre and the surroundings; reveal the individual characteristics of the environment, its geopolitical, regional and local benefits, both for the individual elements and the system as a whole; change the 'rules' and methods of spatial organisation; expand the diversity of nodes and improve the spatial parameters of local settlements. This will increase the efficiency of spatial potential for agglomeration development.

3. The article analyses the institutional 'situation' in the local settlement system of Lviv – the characteristics, analysis and evaluation of institutional processes in the suburban zone and the town centre. On the basis of institutional 'laws' (systems of knowledge, principles, values, functions, expectations, beliefs and assumptions realised by social institutions – public organisations, families, religious and informal associations of citizens) and their 'manifestations' in the agglomeration space, proposals for projects that will contribute to the multi-factorial optimisation of the interconnection of the centre and peripheral zones, the improvement of social and engineering infrastructure at all levels for the development of systemic interactions and the spatial development of the Lviv agglomeration are justified.

Bibliography

- Bilokon Yu., *Rehional'ne planuvannya. Teoriya i praktyka* [Regional planning. Theory and Practice], Kyiv 2003
- Duranton G., Kerr W.R., *The logic of agglomeration*, "National Bureau of Economic Research", 2015, no. w21452, https://www.hbs.edu/ris/PublicationFiles/16-037_eb512e96-28d6-4c02-a7a9-39b52db95b00.pdf
- Dyomin M., Marshal T., Habrel M., *Vymohy y kryteriyi formuvannya mis'kykh ahlomeratsiynykh utvoren'. Dosvid Pol'shchi ta praktyka Ukrainy* [Requirements and criteria for the formation of urban agglomerations. Polish experience and Ukrainian practice], „Sukhasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya”, 2019, vol. 55
- Habrel M., *Do kontseptsyi 'Lviv XXI st. velykyi i velychnyy'* [Regarding the concept of „Lviv XXI c. great and magnificent”], „Visnyk Natsional'noho universytetu 'Lvivs'ka politekhnika”, series „Arkitektura”, 2020, no. 2(1)
- Habrel M., *Przestrzenna organizacja systemów urbanistycznych. Podejście metodologiczne*, Łódź 2016
- Comprehensive Strategy for Lviv Development 2012-2025, Lviv Town Council, Lviv 2011
- Korcelli-Olejniczak E., *Funkcje metropolitalne Berlina i Warszawy w latach 1990–2002. Współzależność pozycji w systemie miast Europy Środkowej*, Warszawa 2004
- Kudłacz M., *Rola metropolii w rozwoju regionalnym. Podstawowe założenia w ujęciu teoretycznym*, „Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie”, 2011, no. 868
- Kvurt V.L., Sytnyk Yu.Ye., *Velykyi Lviv* [Great Lviv], Lviv 2020
- Markowski T., Marszał T., *Metropolie. Obszary metropolitalne. Metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, Warszawa 2006
- Materials of the Lviv General Plan, Lviv Town Council, Lviv 2008
- Niu F., Yang X., Wang F., *Formation of urban agglomeration and the process of its spatio-temporal expansion in China: in terms of industrial evolution*, „Chinese Geographical Science”, 2020, vol. 30
- Noworól A., *Problemy i wyzwania dotyczące rozwoju obszarów metropolitalnych na przykładzie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*, „Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie”, 2014, no. 12(936)
- Ocasio W., Mauskopf M., Steele C., *History, society, and institutions: The role of collective memory in the emergence and evolution of societal logics*, „Academy of Management Review”, 2016, no. 41
- Palekha Yu.M., *Rehional'ne planuvannya. Metodichnyy posibnyk* [Regional planning. Methodological manual], Kyiv 2020
- Panchenko T.V., *Politychna rehionalistyka* [Political regionalism], Kharkiv 2011
- Pidgrushnyi G.P., Denysenko O.O., *Mista-metropolisy yak novitnyia forma terytorial'noyi orhanizatsiyi suspil'stva* [Cities-metropolises as the newest form of territorial organisation of society], „Dosvid ta perspektyvy rozvytku mist Ukrainy”, 2010, no. 18
- Sławiński T., *Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, Warszawa 2011, <https://mbpr.pl/studium-planu-zagospodarowania-przestrzennego-obszaru-metropolitalnego-warszawy/>
- Stepaniv O., *Sukhasnyy Lviv. Putivnyk Lvova* [Contemporary Lviv. Guide to Lviv], Lviv 1992 (reprint from 1943)
- Thornton P.H., Ocasio W.K., Lunsbury M., *Perspective on Institutional Logic: A New Approach to Culture, Structure, and Process*, Oxford 2012
- Urbanistychna Ukrainy: vepitsentri prostorovykh zmin* [Urban Ukraine: at the epicentre of spatial change], ed. Mezentssev K., Oliynyk Ya., Mezentseva N., Kyiv 2017
- Vadimov V., *Osoblyvosti prostorovoho planuvannya vumovakh intehrovanoho rozvytku mist v Ukraini* [Features of spatial planning under conditions of integrated urban development in Ukraine], Poltava 2019
- Wang M., Steele C.J., Greenwood R., *Mentalités and events: Historicizing institutional logics*, „Academy of Management Review”, 2019, vol. 44, no. 2, https://www.pure.ed.ac.uk/ws/files/76715567/WangEtalAMR2018Mentalit_sAndEvents.pdf
- Yatsenko V.O., Korotkova T.M., Synhayivs'ka O.I., *Osoblyvosti formuvannya sil's'koho hromads'koho seredovyshcha v protsesi administratyvnoyi reform* [Specifics of forming the rural public environment in the process of administrative reform], „Mistobuduvannya ta territorial'ne planuvannya”, 2022, no. 79